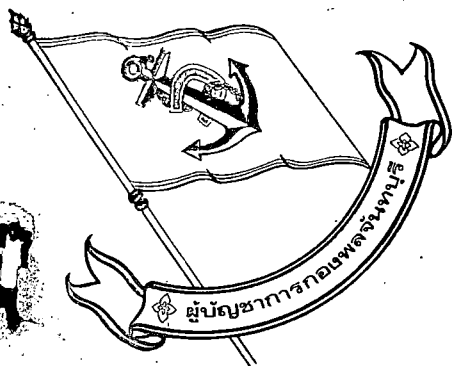

พุทธศาสนเวปปริทรรศน์

————— ททท ร ททท ร —————

(นายพลเรือตรีทหารพรคนาวิกโยธิน)

อนุสรณ์ในงาน

บำเพ็ญกุศลอุทิศ แต่ ปาหนัน คัมภีร

อนุสรณ์

ในงานบำเพ็ญกุศล

อุทิศแด่

ปาทนัน คุ่มภัย

ห้องสมุดวัดเขาบางทราย

เลขทะเบียน 00319

เลขเรียก BD ๗ 2๕๕

ปานัน คุ้มภัย

ชาติ ๖ มิถุนายน ๒๔๕๘

มรณ ๑๒ ตุลาคม ๒๕๑๓

พานันลูกพ่อ

คำสั่งกองบัญชาการทหารสูงสุดแต่งตั้งข้าพเจ้าให้เป็นผู้บัญชาการกองพลจันทบุรี เมื่อเดือนมกราคม ๒๔๘๔ กองพลจันทบุรีสังกัดกองทัพบกเป็นหน่วยขึ้นตรงกองทัพบกสนาม มีหน้าที่ปฏิบัติการในเขตพื้นที่จังหวัดทหารบกจันทบุรี เนื่องในกรณีพิพาทเรื่องเส้นพรมแดนกับประเทศอินโดจีนของฝรั่งเศส มีภาระและหน้าที่เป็นหน่วยรักษามีกวของกองทัพบก ต่อต้านการรุกรานและต่อสู้ขับไล่ทำการยึดพื้นที่ในดินแดนของอริราชศัตรู ที่เมืองจันทบุรีมีกองพันทหารม้าที่ ๔ ตั้งอยู่เป็นหน่วยประจำถิ่น ผู้บังคับกองพัน ฯ เป็นผู้บังคับการจังหวัดทหารบกจันทบุรี โดยฐานะและหน้าที่ผู้บัญชาการกองพลจันทบุรี จึงมีอำนาจบังคับบัญชาในงานฝ่ายยุทธการ

โดยมารยาทเพื่อประสานมิตรภาพระหว่างทหารกับประชาชน ข้าพเจ้าต้อง พยายาม ไปเที่ยวเยี่ยมเยียน ผู้หลัก ผู้ใหญ่ในเมือง จันทบุรี แสดง การระให้ท่านรู้จัก และสดับตรับฟัง กระแสเสียง โดย ตระหนักกรรมการพิเศษ กหบดีผู้มั่งคั่ง เป็นผู้ที่ข้าพเจ้าไปแสดงการระท่านได้กรุณา ต้อนรับด้วยอภัยคัยไมตรี ตามฐานะของผู้ใหญ่ที่สูงอายุ

กว่า ท่านเป็นช่างทองข้าพเจ้าประสงค์จะได้สายสร้อยคอทองคำสำหรับ
 คล้องพระ ได้อาศัยท่านช่วยจัดทำให้สมตามความประสงค์โดยไม่ยอม
 รับค่าบำเหน็จเพียงคิดค่าทองคำตามราคาตลาด ต่อมาจึงชอบพอกันเคย
 สนิทสนมกันกับทั้งคุณนาย ท่านทั้งสองได้กรุณาให้ความอุปการะ
 ข้าพเจ้าเหมือนอย่างเป็นญาติกัน

ปาหนัน เป็นบุตรของท่านขุนกับคุณนาย ขณะนั้นเป็นครู
 น้อยสอนนักเรียนที่โรงเรียนสตรีศรียานุสรณ์ เมื่อได้พบกับข้าพเจ้าที่
 บ้านก็ทำความเคารพและฝากตัวเป็นลูก ท่านขุนกับคุณนายก็แสดง
 ความเต็มใจเมื่อข้าพเจ้ายอมรับไว้ ปาหนันก็เรียกข้าพเจ้าว่า “คุณพ่อ”
 มาแต่นั้น ข้าพเจ้ากับปาหนันจึงมีความรักเคารพนับถือกันฉันพ่อกับ
 ลูกสืบต่อมา ท่านขุนกับคุณนายมีบุตรชายหญิงหลายคนเป็นพี่และ
 เป็นน้องของปาหนัน ตลอดเวลาที่ข้าพเจ้าปฏิบัติภารกิจอยู่ที่จังหวัด
 จันทบุรี เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในชุมชนทั้งในวงการทหาร ข้าราชการ
 ครูอาจารย์ พ่อค้า คหบดี ว่า ปาหนันเป็นลูกสาวข้าพเจ้าได้รับความ
 นับถือตามควรแก่ภาวะและฐานะ

เมื่อถึงคราวจัดงานสมรสระหว่างปาหนัน กับ คุณดวง คัมภี
 ธรรมศาสตร์บัณฑิต ท่านขุนและคุณนายมอบหมายให้ข้าพเจ้ารับเป็น

ภาระธุระจัดงานวิวาห์มงคล ด้วยความเคารพนับถือในฐานะที่ปาหนัน
เป็นลูกสาวของข้าพเจ้า แท้ที่จริงท่านทั้งสองก็ได้อุปการะบุตรของ
ท่านตามฐานะโดยสมบูรณ์ ข้าพเจ้าเพียงได้รับเกียรติให้ออกหน้ารับ
เป็น พ่อเจ้าสาว คุณสว กุ่มภักย์ ก็เคารพนับถือ เรียก ข้าพเจ้าว่า
“คุณพ่อ” อย่างปาหนัน ข้าพเจ้าได้มีโอกาสรู้จักวงศาคณาญาติใน
ตระกูลภาคสุวรรณ และตระกูลกุ่มภักย์อย่างสนิทสนมเหมือนเป็นญาติคน
หนึ่ง บุตรหญิงชายของปาหนันเรียกข้าพเจ้าว่า “คุณตา” ด้วยความ
เคารพนับถืออย่างสนิทสนม

ปาหนัน ออกเรือนแล้ว จัดตั้งร้านค้า นำนันเชื้อเพลิง อยู่ที่บ้าน
หม้อถนนพาหุรัต ระหว่างเวลาสงครามมหาเอเชียบูรพาการค้าภายใน
บางอย่างไม่คล่องตัว ตอนปลายสงครามข้าพเจ้ามีหน้าที่เป็นรัฐ-
มนตรีสั่งราชการกระทรวงพาณิชย์ และรักษาการในตำแหน่งอธิบดี
กรมการค้าภายใน ตามนโยบายลดจำนวนเงินยืมสำหรับใช้จ่ายใน
กองทัพญี่ปุ่น ความคิดอย่างสามัญชนปาหนันหวังจะได้รับอภิสิทธิ์
บางอย่าง ที่ข้าพเจ้าอาจบันดาลให้ได้ตามฐานะและหน้าที่ เมื่อไม่สม
ประสงค์ก็ไม่ส่ออารมณ์ ต้องอธิบายถึงภาระและหน้าที่ซึ่งไม่อาจทำ

(๔)

ได้ชี้แจงให้ฟังก็เข้าใจดี หลังสงครามมีการลักลอบขายข้าวสารส่งออกทางทะเล พ่อค้าบางคนไปติดต่อให้ปาหนันขอทางสะดวกผ่านเขตมณฑลทหารเรือที่ ๒ ซึ่งข้าพเจ้าเป็นผู้บังคับการ ปาหนันตอบปฏิเสธอย่างเต็มปากเต็มคำว่า “พ่อไม่เคยทำ”

ระหว่างเวลาที่ข้าพเจ้าประสบความสำเร็จความวิบัติทางการเมือง ต้องหลบหนีการจับกุมและภายหลังถูกคุมขังอยู่ในที่จำคุก ปาหนันได้มีส่วนช่วยอุปการะข้าพเจ้าในยามตกทุกข์ได้ยาก และช่วยสงเคราะห์บุตรชายหญิงของข้าพเจ้าโดยอเนกปริยาย บุตรหญิงชายของข้าพเจ้าทุกคนรักและเคารพเรียก “พี่หนัน” เสมือนเป็นลูกสาวคนโตที่ต้องรับภาระจัดการดูแลน้องๆ แทนพ่อแม่ ปาหนันมีความคุ้นเคยชอบพอกับท่านที่เป็นครูบาอาจารย์รุ่นราวคราวเดียวกัน ทั้งที่เป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ในกระทรวงศึกษาธิการและครูอาจารย์ตามโรงเรียน จึงสามารถเกื้อหนุนน้องๆ ให้ได้รับความสะดวกเกี่ยวกับการเข้าศึกษา ในโรงเรียนชั้นมัธยมของรัฐบาล ซึ่งจะต้องอาศัยทางผ่านที่ค่อนข้างยากลำบากจึงจะสำเร็จประโยชน์

ในความสำนึก ของ ข้าพเจ้า ปรากฏภาพ ความ จงรัก ภักดี ของ ปาหนันตามฐานะพอกับลูกมานานกว่า ๓๐ ปี จึงมีความรักเอ็นดูสนิท

(๕)

สนมเท่าเทียมกันกับลูกที่สืบสายโลหิต ไม่เคยนึกคิดเลยว่าป้าหนั้นจะ
จากไปในวัยที่ควรจะยังอยู่เพื่อความอบอุ่นของครอบครัว การบำเพ็ญ
สิ่งที่เป็นคนุเคราะห์โยชน์แสดงถึงความอาลัย ชวนให้ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่
ระลึกถึงผู้ที่ล่วงลับไป เป็นกรณีที่ควรแก่ฐานะของพ่อที่รักลูก ข้าพ-
เจ้าจึงเขียนบทความเรื่อง “พุทธศาสนาปริทรรศน์” ให้เป็นอนุสรณ์
ที่ระลึกถึงป้าหนั้นลูกรัก ด้วยเจตนาที่จะให้เป็นกุศลบุญราศีสำเร็จ
ประโยชน์ในสัมปรายภพ โดยอาศัยอนุโมทนามัยบุญกิริยาที่ท่านผู้อ่าน
อุทิศส่งไปให้

บทความเรื่อง “พุทธศาสนาปริทรรศน์” เขียนขึ้นเพื่อเชิญ
ชวนชาวพุทธ ให้เลี้ยวแลพุทธประสงค์ซึ่งองค์พระบรมศาสดา
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงชี้แนะไว้ในยถาภูมิกถาให้สนใจใน
การดำเนินชีวิตของตน ไปตามวิถีทางที่สอดคล้องกับธรรมชาติอันเป็น
ทางที่ถูกต้อง ด้วยพระมหากรุณาธิคุณเพื่อประโยชน์ตน เพื่อสาธารณะ
ประโยชน์กับเพื่อความสุขของมหาชน ให้ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันโดย
ผาสูก้าวหน้า จะเป็นพระคุณหาที่สุกมิได้หากท่านผู้อ่านได้พบสิ่งบอก
พร้อมซึ่งอาจมีอยู่ โปรดแสดงเมตตาธรรมช่วยกรุณาหักท้วงเพื่อเจริญ

(๖)

ปัญญาต่อไป ขอคุณผลบุญอันเป็นกุศลเจตนาของข้าพเจ้า จงเป็น
พลบ้ำจัยให้สำเร็จประโยชน์และความสุขแก่ป้าหนั้นดูกรักตามควรแก่
คติวิสัยในสัมปรายภาพ

ทหาร ข้าหิรัญ

(นายพลเรือตรีทหารพรคนาวิกโยธิน)

มกราคม ๒๕๑๘

ทัพนพ ๑๓๐/๕ ถนนอิสรภาพ บ้านข้างหล่อ
บางกอกน้อย กรุงเทพมหานคร

พุทธศาสนาปริทรรศน์

ข้าพเจ้าศึกษาค้นคว้าเรื่องพุทธศาสนาในตำแหน่งที่เป็นวิชาการ เพื่อเข้าถึงความรู้แจ่มแจ้งในคำสั่งสอนของพระมหาสมณโคตมบรมศาสดา อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามหลักวิชาอันเป็นคุณประโยชน์มหาศาล สำหรับการดำเนินชีวิตให้พ้นทุกข์ ได้แจ้งประจักษ์ในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ท่าน ที่ปรารถนาจะชี้แนะเวไนยสัตว์ผู้ที่มีนิสัยจะบรรลุดังภูมิพระอริยบุคคลได้ ด้วยมรรคผลตามควรแก่ศาสนาและความสามารถของแต่ละคน พระองค์ตรัสสั่งสอนโดยนัยที่เป็นวิธีให้เปล่า ไม่เรียกร้องค่าตอบแทนอย่างใด ผู้สนใจปรารถนาจะได้รับประโยชน์ อาจติดตามศึกษาเล่าเรียนได้โดยเสรี ไม่ต้องเสียค่าตอบแทนเป็นสินทรัพย์อย่างใดเลย แม้ปัจจุบันสมัยก็ยังมิโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนกันอยู่

ภายหลังที่พระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระภิกษุสงฆ์สาวกที่ทรงคุณวุฒิได้ร่วมกันจัดคำสั่งสอนเป็นประมวล รวบรวมเรียบเรียงเข้าเป็นหมวดเป็นหมู่ด้วยการทบทวนร้อยกรอง (สังคายนา) ที่เป็นบทบัญญัติ ข้อบังคับ คำสั่ง และระเบียบแบบแผน จัดเป็นพระวินัย ที่เป็นคำสอน จัดเป็นพระธรรม คำสอนที่ปรารถนาเกี่ยวเนื่องกับ

บุคคลเรียกกันว่า พระสุตร คำสอนที่เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับธรรมชาติที่สัมพันธ์กับชีวิตล้วน ๆ เรียกกันว่าพระปรมัตถ์ รวมกันเป็นพระไตรปิฎก มีพระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก กับพระอภิธรรมปิฎก พระบรมศาสดาทรงสั่งสอนสาวกอยู่นานถึง ๔๕ ปี คำสั่งสอนของพระองค์มีชื่อว่า พระธรรมวินัย ตรัสไว้ว่า “เมื่อพระองค์ท่านล่วงลับไปแล้ว พระธรรมวินัยจักเป็นศาสดาแทน”

พระธรรมวินัย ทุกตัวอักษร ทุกคำ ทุกบท ล้วนเป็นวิชา การในแง่ศิลปวิทยาทั้งสิ้น ณ ที่นี้จะอัญเชิญเฉพาะบทความที่เป็นคุณประโยชน์ในด้านการดำรงชุมชนให้เป็นระเบียบ เนื่องจากหลักการธำรงรัฐสีมาอาณาจักร ให้ก้าวหน้าไปสู่ความวัฒนาถาวร มากล่าวเป็นนิทศ์นุทาทรรณ์สู่กันฟัง ด้วยความปรารถนาที่จะให้มองเห็นแง่คิดช่วยกันทำการจรรโลงประเทศชาติ ให้มั่งคั่งมั่นคงดำรงอยู่คู่ฟ้าดินจิรัฐติกาล ส่วนหนึ่งเกี่ยวกับประชาชนพลเมืองอันเป็นกำลังสำคัญของชาติประเทศ ส่วนหนึ่งเกี่ยวกับบุคคลชั้นนำอันเป็นหลักในสถาบันการเมือง ส่วนหนึ่งเกี่ยวกับหลักการธำรงรัฐสีมาอาณาจักรให้มั่งคั่งมั่นคง อิงพระพุทธรูปประวัติ พระพุทธรจิริยา และพระพุทธรูปดำรัสที่ตรัสสั่งสอนสาวกเป็นปทัสถาน ในขบวนการที่เป็นหลักให้เกิดความเชื่อถือ อันเป็นทางนำไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลสมดังปรารถนา

พึงตระหนักถึงความสำคัญขององค์พระบรมศาสดา ในฐานะ
 ที่ทรงเป็นเอกอัครมหาบุรุษของโลก ทรงเป็นผู้ชนะโลก ทรงเป็นผู้นำ
 ชัยยศของโลก ทรงเป็นศาสดาเอกของโลก เหล่านั้ล้วนเป็นบุคลิก
 ภาพที่บุคคลควรพิจารณาดูให้เข้าใจโดยถ่องแท้ แล้วน้อมนำเข้ามา
 ใส่ใจประพฤติปฏิบัติตาม ให้สำเร็จประโยชน์ตามควรแก่ภาวะและ
 ฐานะเกี่ยวกับการบำเพ็ญประโยชน์ตน และประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อม
 อันเป็นภาระและหน้าที่ต้องประพฤติปฏิบัติตามหลักมนุษยธรรม เพื่อ
 การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างผาสุกทั่วหน้าในสังคม การที่จะพากัน
 ไปไหนนั้น ฝูงคนไปด้วยการนำ ฝูงสัตว์ไปด้วยการต้อน

พุทธศาสนาที่กล่าวว่าเป็น “หลักวิชา” เพราะเป็นคำสั่งสอน
 ที่เป็นสัจธรรมมีลักษณะสอดคล้องกับธรรมชาติ บุคคลสามารถทำความเข้าใจได้
 เป็นทางเข้าถึงสภาพที่พ้นทุกข์ได้ชั่วคราวนิรันดร ทำให้
 ทดสอบได้ ควรน้อมนำเข้ามาใส่ใจประพฤติปฏิบัติ ผู้ประพฤติธรรม
 ด้วยความเข้าใจในทางที่ถูกต้องย่อมรู้แจ้งชัดที่ตนเอง พระบรมศาสดา
 ตรัสรับรองว่าไม่มีพระธรรมวินัยอื่น ที่เป็นทางให้เข้าถึงภูมิพระอริย
 บุคคลผู้รู้แจ้งเห็นจริงในธรรมชาติของโลกได้ ทราบเท่าที่ยังมีผู้ประ
 พจน์มรรคธรรมมีองค์แปดซึ่งสรุปลงเป็นศีลสมาธิปัญญาอยู่ โลกจะ
 ไม่ว่างจากพระอรหันต์บุคคลผู้เป็นวิสุทธิเทพ รู้เห็นโลกชัดเจนในสภาพ

ที่เป็นจริง สามารถจะเกื้อกูลให้เกิดประโยชน์และความสุขแก่ชาวโลก
อย่างมหาศาล

คำสั่งสอนของพระบรมศาสดากลับโดยสรุป พระองค์ตรัส
สั่งสอนสาวกให้รู้เห็นโลกนี้ตามสภาพที่เป็นจริงว่า ทุกสิ่งทุกอย่างที่
ปรากฏเป็นรูปธรรมนามธรรม ล้วนเป็นสารประกอบที่ธรรมชาติปรุง
แต่งขึ้น เป็นสิ่งไม่อยู่คงที่ที่ต้องเปลี่ยนแปลงผันผวนไปตามสภาพ ท่าม
กลางความทุกข์โทรมเสื่อมสลายและสูญสิ้นไปในที่สุด ไม่อยู่ในอำนาจ
ที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความประสงค์ของใครในทางที่ผิดธรรม
ชาติได้ จึงดำรงชีวิตให้ดำเนินไปด้วยความรู้เท่าทันในอาการที่สอ
คลุ้งกับธรรมชาติ อย่าหลงโลกถือตัวว่ายยืนด้วยความเห็นผิด (ทิฐิ)
หวังเห็นว่าเป็นของตัวด้วยความทะยานอยาก (ตัณหา) อย่าฝืนโลก
ด้วยการล่วงละเมิดศีลธรรมจะต้องประสบความทุกข์ยากในกระแสชีวิต
อย่าขวางโลกด้วยการฝ่าฝืนไม่ประพฤติตามขนบประเพณีอันดีงาม จะ
ต้องประสบความวิบัติ

เอกอัครมหาบุรุษของโลกอุบัติขึ้นเมื่อ ๒๕๑๗ ปีล่วงแล้ว ใน
พระนามเจ้าชายสิทธัตถแห่งตระกูลโคตม เป็นกษัตริย์ศากยวงศ์ครอง
กรุงบิลพัตร์ ทรงได้สถาปมาด้วยการสร้างสมกุศลธรรมในอดีต
จะยกลักษณะ อันควรแก่การเทอดทูนว่าเป็นเอกอัครมหาบุรุษของโลก

มากล่าว โครงสร้างของพระองค์ทรงมหาปฐักขณะ ที่เป็นสรีระโนม
 นั้นงตม ๓๒ ประการ ที่เป็นส่วนประกอบ ทรงพลังกาย พล้ง
 บัญญา พล้งความกล้าหาญ พล้งบารมี อันเป็นส่วนที่ส่งเสริมความ
 สมฤทธิผลในการดำเนินชีวิตของพระองค์ ที่ตั้งประณิธานจะยังสุข
 ประโยชน์แก่มหาชนได้สำเร็จสมดังปรารถนา แม้จะมีอุปสรรคอย่างใด
 ขัดขวางก็สามารถแก้ไขจัดปัญหา จนกระทั่งลุ่ลงไปด้วยการประสบ
 ชัยชนะและปลอดภัยในที่สุด

พระสรีระโนมที่เป็นมหาปฐักขณะ ๓๒ ประการ แต่ละ
 ลักษณะย่อมเป็นคุณแก่พระองค์ เป็นต้นว่า มั่นใจไม่หวาดหวั่นต่อ
 ศัตรูภายใน (ราคะ โทสะ โมหะ) ศัตรูภายนอก (บุคคลที่ประสงค์
 ร้าย โรคภัยไข้เจ็บ อุบัติหวั่นตรายทั้งปวง) มีบริวารมากล้นเป็นคน
 สะอาด อุดมด้วยสิ่งอุปโภคบริโภคอันประณีตแม่สมณบริขาร เป็นผู้
 เลิศประเสริฐเยี่ยมสูงยิ่งกว่าสัตว์ทั้งหลาย ผิวพรรณงาม บัญญาออก
 เยี่ยมบริบูรณ์ด้วยอริยทรัพย์ (ศรัทธา ศีล ทิธี โอตบปะ สุตะ จาคะ
 บัญญา) ไม่เสื่อมไปเป็นธรรมดา มีโรคน้อยมีวิบากอันเสมอ เป็น
 ที่รักของมหาชน พอใจประพฤติปฏิบัติตามด้วยความเชื่อฟัง (พุทธ
 ประวัติจากพระโอษฐ์ พุทธทาสภิกขุ)

พลังกายเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยประคับประคองชีวิตให้ดำรงอยู่
มั่นคงยั่งยืน มีความแข็งแรง สามารถประกอบภารกิจแม้จะต้องฝ่า
ความลำบากยากแค้น ให้ผ่านพ้นไปได้โดยปลอดภัยกระทั่งบรรลุถึง
ความสัมฤทธิ์ผล อาศัยความสมบูรณ์ของระบบที่ประกอบเป็นองค์ภาพพ
มีโครงสร้างแห่งอวัยวะทุกชิ้นส่วน ระบบการหายใจ ระบบการเดิน
ของโลหิต ระบบการย่อยของอาหาร และระบบการขับถ่าย เมื่อยัง
เป็นพระโพธิสัตว์ ทรงบำเพ็ญทุกกรกิริยา ได้รับความลำบากอย่างแสน
สาหัส ไม่มีใครบำเพ็ญให้เสมอพระองค์ได้เป็นบพเรียนอันหนึ่ง ถ้า
พระสรีระกายไม่แข็งแรงพอเห็นจะสูญเสียพระชนม์ชีพเสียแต่ครั้งนั้น
เมื่อใกล้จะดับขันธปรินิพพานทรงรับอาหารบิณฑบาตรที่บ้าน นายจุนท
กัมมารบุตร ตรัสให้ถวายสุกรมัทวะแต่เฉพาะพระองค์เพราะผู้อื่นไม่
อาจจักย่อยได้

พลังปัญญาเป็นขุมกำลังภายในที่ฝังอยู่ในขันธสันดาน ในรูป
ขันธจิตเป็นความสามารถของ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ
(อินทรีย์ ๖) ในเวทนาขันธจิตเป็นความรู้เท่าทันในความรู้สึก (วิปาก
กรรม) ในสัญญาขันธจิตเป็นความแม่นยำและความชัดเจนในความจำ
ในสังขารขันธจิตเป็นความเข้าใจแจ่มแจ้งในความคิดอ่าน ในวิญญาณ
ขันธจิตเป็นความรู้แจ้งในสังขารเมื่อ ตามองรูป หูฟังเสียง จมูก

คมกลืน ล้นล้นมรส ภายต้องสิ่งสัมผัส ใจสบอารมณ์ เป็นพลังให้
 พระองค์ประสบความสำเร็จในการศึกษาแต่เริ่มต้น จนกระทั่งบรรลุ
 อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ ที่ศึกษากับครูก็มีความรู้ ความสามารถ
 เสมอครู ที่ทรงค้นคว้าด้วยพระองค์เองก็ทรงสามารถแสวงทางดำเนิน
 ไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลได้ ด้วยปัญญาที่ทรงรู้เท่าทันธรรมชาติว่าจะเกือ
 กุลหรือหาไม่

พลังความกล้าหาญเป็นคุณสมบัติชั้นยอดของมนุษย์ ภารกิจ
 ที่ยากเข็ญเพียงใดในการจะให้บรรลุถึงความสัมฤทธิ์ผล กำลังความ
 กล้าหาญที่มากพอย่อมขจัดอุปสรรคทั้งปวงได้สิ้น มนุษย์ที่ยอมเอา
 ความตายแลกกับความสำเร็จประโยชน์ที่เป็นธรรม จิตว่าเป็นผู้กล้า
 หาญขึ้นเยี่ยมยอดหาได้ยาก เมื่อตกลงพระทัยจะแสวงหาพระโพธิญาณ
 เพื่อช่วยเพื่อนมนุษย์ให้พ้นทุกข์ ก็ทรงสละพระอิสริยยศพระราชาพระ
 โอรสออกถือเพศนักบวช ปลดเปลื้องสิ่งแวดลอมทั้งปวงให้เบากาย
 เบาใจในการจะปฏิบัติภารกิจ ทรงดำเนินชีวิตอยู่อย่างสามัญชนด้วย
 บำจัยครองชีพแบบง่าย ๆ เป็นตัวอย่างที่แสดงความกล้าหาญอย่างยิ่ง
 ที่หาคนทำได้ยาก ภารกิจของพระองค์ตลอดพระชนมายุต้องอาศัยกำลัง
 ความกล้าหาญเป็นสำคัญ

พลิงบาร์มีเป็นกำลังความดีที่สร้างสมเพื่อจักประสบความสัมฤทธิ์ผลตามประธานที่ตั้งไว้ ผู้ปรารถนาชีวิตที่มีความบริสุทธิ์ในสุดยอด (อรหัตผล) จะต้องอาศัยบาร์มี ๑๐ ทศ มี ทาน ศีล เนกขัมม บัณฑิต วิริยะ ขันติ สัจจะ อริยฐาน เมตตา อุเบกขา อาจสำเร็จสมตามปรารถนาได้ด้วยการประพฤติธรรมตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า หากปรารถนาจะบรรลุอรหัตผลโดยลำพังตนเป็นปัจเจกพุทธต้องบำเพ็ญทศบาร์มีให้มีกำลังเป็นทวิคูณ หากปรารถนาจะบรรลุอรหัตผลโดยลำพังตนเป็นสัมมาสัมพุทธต้องบำเพ็ญทศบาร์มีให้มีกำลังเป็นตรีคูณ พระองค์ทรงบำเพ็ญบาร์มี ๓๐ ทศเพียบพร้อมทรงบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ สามารถจำแนกแจกพระธรรมสั่งสอนเวไนยสัตว์ให้บรรลุตตามได้

พระองค์ทรงชนะโลก เป็นชัยชนะขั้นเด็ดขาดเพราะค้นพบความจริง คือ กฎธรรมชาติที่เป็นยอดของความจริง เรียกว่า อริยสัจสี่ อันเป็นทางเข้าถึงกาลนิรันตร ความทุกข์กายทุกข์ใจทั้งปวงจะไม่ครอบงำพระองค์ได้อีกตลอดไปทั้งในกาลปัจจุบันและอนาคต พระอรหันตสาวกทุกคนเป็นผู้ชนะโลกขั้นเด็ดขาดอย่างพระองค์ เป็นตัวอย่างอันดียิ่งสำหรับผู้ปรารถนาจะเจริญรอยตาม เพื่อยังประโยชน์ให้สำเร็จแก่ตนเองและเพื่อนมนุษย์ ชัยชนะของพระองค์มีความสงบเป็น

พื้นฐาน ประกอบด้วย การให้เต็มขนาด ขันติธรรม เมตตาธรรม ความกล้าหาญที่มีเหตุผล ความเยือกเย็นรอให้เวลาเป็นสิ่งที่พิสูจน์ ใช้ปัญญาที่เหนือกว่าชี้แจงหักล้าง ใช้ฤทธิ์ที่ศักดิ์สิทธิ์กว่าตอบโต้ สำแดงความรู้ที่มีประสิทธิภาพมากกว่า

ลักษณะที่สำคัญของชัชชนะ คือ การชนะตนเอง กับ ชนะคู่ต่อสู้ การชนะตนเองเป็นยอดไม่มีชัชชนะอย่างอื่นเสมอเหมือน พระองค์ได้ทรงชนะตนเองสามารถสกัดกั้นศัตรูรอบความยินดีในร้าย มิให้กลักรายกระทบกระทั่งจิตใจหวั่นไหวไม่รู้เท่าทันด้วยความเขลา แม้สมบัติจักรพรรดิที่เป็นยอดปรารถนาของมนุษย์ ก็ไม่มีอำนาจที่จะรบเราให้พระองค์ทรงปรารถนาได้ ชัชชนะของพระองค์บนโพธิบัลลังก์บรรลุถึงฐานะสูงกว่าพระเจ้าจักรพรรดิ มีธรรมจักรรัตนเป็นอนุภาพครอบคลุมปวงประชา ให้เคารพนับถือบูชาพระองค์ด้วยศรัทธาอันรูปไม่ขาดสายมานานนับพันปี กล่าวได้ว่าเป็นชัชชนะที่ยั่งยืนยิ่งกว่าชัชชนะของพระเจ้าจักรพรรดิ ปราภฏการณ์ในอดีตปัจจุบันและอนาคตจะเป็นประจักษ์พยาน

กับบุคคลที่ตั้งตนเป็นคู่ต่อสู้ปรากฏว่าทุกรายเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ไป เพราะไม่มีใครเหนือกว่าพระองค์ไม่ว่าจะเป็นด้านใด ทั้งในด้านความคิดอ่านชั้นเชิงในการเจรจาพาทีกระทั่งฝีมือลงมือ ตลอดจนหลักและ

วิธีปฏิบัติดำเนินงานทั้งปวง ที่จะให้อยู่ในฐานะเป็นเปี่ยนบแต่เริ่มต้น
ในท่ามกลางจนตลอดทาง อย่างบริสุทธิ์ถูกต้องตามครรลองคลอง
ธรรม ไม่ต้องอาศัยเลศนัยเล่ห์เหลี่ยม พระองค์ดำรงอยู่และดำเนินไป
บนรากฐาน ที่มีอหิงสวาทศิลปและมหากรุณาธิคุณรองรับ สามารถ
จะทรงชนะได้แม้บุคคลใจอำมหิตถืออาวุธ และสัตว์เดรัจฉานที่เมา
มันโหดร้าย ด้วยอานุภาพคุณธรรมที่มีประจำพระองค์เป็นบุญฤทธิ์อัน
ศักดิ์สิทธิ์

ในเมตตาอาณิสตสูตร ตรัสแสดงอานุภาพของบุคคลผู้เจริญ
เมตตา ถึงขนาดเปี่ยมในจิตจนเคยคุ้นเนื่อง ๆ ทำให้มากจนชำนาญเด่น
ชัดทำไต่พันทีโดยรอบคอบรวมกำลังคลุกเคล้าเข้าเป็นอันเดียวกัน จะ
มีอาณิสตเป็นบุญฤทธิ์ ๑๑ ประการ คือตื่นอยู่ก็เป็นสุข นอนหลับก็
เป็นสุข ไม่ฝันร้าย เป็นที่รักของมวลมนุษย์ เป็นที่รักของอมมนุษย์
ทั้งหลาย เทวดาย่อมรักษา ปลอดภัยจากไฟไหม้คมอาวุธยาพิษ ทำ
จิตให้เป็นสมาธิได้ง่าย ผิวพรรณผ่องแผ้วแจ่มใส เมื่อจักทำกาลกิริยาย่อม
ไม่หลงตายโดยไม่มีสติ หากยังไม่บรรลุมรรคผลเป็นอริยบุคคลย่อมมี
พรหมโลกเป็นสัมปรายภพ ความเมตตากรุณา เป็นธรรมค้ำจุนโลก
สามารถกำจัดความคิดเบียดเบียนประทุษร้ายกันให้สูญสิ้นได้

ชัยชนะที่ทรงสามารถเทศนาให้สาวก มีความเข้าใจ คำสั่งสอน
 ของพระองค์ แล้วเกิดความเชื่อถือนั่นคงไม่เสื่อมคลาย จัดเป็นปาฏิ
 หารย์ที่ชนะจิตใจคนได้อย่างแน่นอน ความเชื่อตามทางที่ถูกต้องเป็น
 คุณธรรมอันดับแรกที่จะนำไปสู่ความสัมฤทธิ์ผล คู่กับปัญญาซึ่งหมายถึง
 ถึงความเข้าใจชัดในสภาวะธรรมตามที่เป็นจริง ความสัมฤทธิ์ผลในทาง
 ที่ถูกต้องเป็นยอดปรารถนาของมนุษย์ ทั้งโดยฐานะที่ดำรงชีวิตอยู่
 เป็นปัจเจกชนหรือรวมกันเป็นชุมชน บรรดาผู้ซึ่งสามารถพุดจาให้คน
 อื่นเชื่อถือนั้นแล้วประพฤติตาม ได้ประสบความสัมฤทธิ์ผลสมประสงค์
 ถูกต้องกับความต้องการทันกับเวลาในโลกนี้ไม่มีวาทศิลป์ของใครเสมอ
 พระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับการบัญญัติปรมัตถธรรมให้เข้าใจ
 กัน

ในคัมภีร์พระมหากุณนาธิคุณ พระองค์ทรงเห็นความทุกข์ของ
 คนอื่นเหมือนกับทุกข์ของพระองค์เอง พระจริยาวัตรที่เปี่ยมด้วยหลัก
 ภราดรภาพโดยเสมอภาค จัดเป็นพระมหากุณนาธิคุณอันเป็นที่พึ่งแก่
 มวลมนุษย์ ซึ่งทรงสามารถประทานให้ตรงกับความต้องการของแต่ละ
 คน ทั้งเป็นประโยชน์และความสุขแก่มหาชน พระมหากุณนาธิคุณ
 เป็นส่วนส่งเสริมเพิ่มพูนความเชื่อถือนั้นในพระองค์ให้ทวีขึ้น เพราะพระ
 บารมีที่เต็มเปี่ยมแล้วด้วยความปรารถนาจะสงเคราะห์ เกื้อกูล แก่เวไนย

สัตว์ ผู้ใดที่สมควรจะได้รับพระมหากรุณาจักปรากฏในข่ายของพระ
ญาณอันเป็นพุทธกิจ แล้วจึงเสด็จไปโปรดให้สำเร็จประโยชน์ตามแก
วาสนาบารมีของเขา

พระองค์เป็นผู้นำชั้นยอดของโลก ตามนัยที่ปรากฏในอาฎานา
ฎียศุตร์ “อุเปตา พุทธมเมหิ อญฺฐารสฺสึ นายกา. พระพุทธเจ้า
ประกอบแล้วด้วยพุทธธรรม ๑๘ ประการเป็นนายก” ท่านเจ้าคุณ
พระธรรมวราภรณ์ (สนั่น ป.ธ. ๙) เจ้าอาวาสวัดนารอดสุนทรिका
รามแสดงพระธรรมเทศนาทางวิทยุกระจายเสียง กรมประชาสัมพันธ์
กล่าวถึงพุทธธรรม ๑๘ ประการอันเป็นลักษณะของผู้นำในองค์พระ
บรมศาสดา โดยสรุปว่า ไม่มี กายทุจริต วาจาทุจริต มโนทุจริต
มีญาณรู้ อดีต อนาคต ปัจจุบัน ประปรุง ทำการงาน เจริญพาที
จําริทธิบริก ด้วยความรอบรู้ ไม่มีความเสื่อมแห่ง จันทะ วิริยะ
สติ ไม่มี เล่น พล้ง พลดก ไม่ ผิดล่นผลล่น ย่อท้อ ไม่มีอกุศล
จิต เหล่านี้ เป็นคุณธรรมที่ต้องมีอยู่ในตัวผู้นำ

กายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต ในองค์พระบรมศาสดา
เป็นธรรมสูงสุดชั้นพระอรหันต์ เป็นศีลวิสุทธิซึ่งทรงประพฤติปฏิบัติ
อยู่เป็นปกติ มีคุณวิเศษที่ทรงดำเนินชีวิตให้ดำรงอยู่โดยปลอดภัย
ไม่ต้อง อาศัยสากวาก หรืออาศัยญาน ไตเป็นเครื่องคุ้ม ครองป้องกัน

อานุภาพของการประพติกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต เป็นขำ
เพชรและพลึงต่อต้านผองภัยพิบัติอุปัทวันตรายทั้งปวง ไม่ให้กรายกล้า
เข้าไปถึงรัศมีที่เป็นได้อันตราย มีปรากฏการณ์หลายครั้งในตำนาน
พุทธประวัติ ที่อานุภาพแห่ง กายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต
ซึ่งจัดเป็นศีลวิสุทธิกำกับด้วยอำนาจเมตตารธรรม ได้สำแดงพลังศักดิ์
กึกก้องกันป้องกันอันตราย ไม่อาจประทุษร้ายเบียดเบียนได้แม้ด้วย
เจตนาร้าย

มีญาณรู้ อดีต อนาคต ปัจจุบัน ปรุโปร่ง โดยเฉพาะพระ-
บรมศาสดาพระองค์ทรงทศพลญาณ ย่อมรู้ตามเป็นจริง ในสิ่งที่มีได้
เป็นได้กับในสิ่งที่มีไม่ได้เป็นไปไม่ได้ วิบากอันเป็นผลของกรรมที่
เป็นอดีตอนาคตปัจจุบัน ปฏิปทาเครื่องทำผู้ปฏิบัติให้ไปสู่ภูมิทั้งปวง
โลกธาตุอันมีลักษณะต่าง ๆ กัน อภัยภัย ความสามารถ ความเศร้า
หมองผองแผ้ว ระลึกชาติหนหลังได้ เห็นการจุติปฏิสนธิของสัตว์
วิธีทำให้แจ้งในญาณตรรณะ กับทั้งทรงมีเวสารัชชญาณ ความรู้ซึ่ง
ไม่มีใครกล้าคัดค้านสัประการ อันเป็นมูลฐานให้เกิดญาณที่รู้สภาพ
การณ์ทั้งปวง ทั้งในส่วนที่เป็นอดีต อนาคตและปัจจุบันซึ่งเป็นกรณี
ที่เนื่องกันในความแจ่มแจ้งปรุโปร่ง

ทำการงาน เจริญพาที ดำริไตร่ตรึก ด้วยความรอบรู้ พระองค์ทรงบรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณเข้าถึงความรอบรู้ ความรู้นี้มีหลัก ๕ ประการเป็นองค์ประกอบ คือ รู้เหมือนอย่างกับตาเห็น เข้าใจในภาวะที่ปรากฏทางทวารทั้ง ๖ (ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) แจ่มแจ้งในดวงปัญญา ถูกต้องตามหลักวิชา ทะลุปรุโปร่งชัดเจนกระจ่างเมื่อสภาวะการทั้งปวงที่จะต้องกระทำ ภาพพจน์ที่จะต้องเปล่งวาจาออกไป ความรู้สึกนึกคิดในเรื่องที่จะต้องแสดงออกเป็นการกระทำ คำพูด ได้ปรากฏเป็นภาพขึ้นในความรอบรู้ การงานที่กระทำ ถ้อยคำที่พูด ความดำริไตร่ตรึก ย่อมจะอยู่ในข่ายที่ถูกต้อง และดำเนินไปในวิถีทางที่บรรลถึงความสัมฤทธิ์ผล

ไม่มีความเสื่อมแห่ง ฉันทะ วิริยะ สติ ธรรมที่พระบรมศาสดาได้ตรัสรู้ล้วนเป็นธรรมที่รู้แล้วไม่เสื่อมคลาย คุณธรรมทั้ง ๓ องค์นี้นับเนื่องในโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ อันเป็นทางดำเนินไปให้บรรลถึงความรู้แจ้งโลกในสภาพที่เป็นจริงขั้นสุดยอด มีความสำคัญต่อภาวะและฐานะของบุคลิภาพสำหรับผู้นำจะขาดเสียมิได้ ด้วยคุณธรรมที่เปี่ยมใน ฉันทะ วิริยะ สติ ไม่เสื่อมถอย ภายหลังที่ได้ตรัสรู้บรรลุนุตรสัมมาสัมโพธิญาณและทรงวางรากฐานมั่นคงแล้ว พระองค์ก็ได้ทรงบำเพ็ญพระบาทเสด็จดำเนินไปโปรดเวไนยสัตว์ทั่วอาณาบริเวณ

๗ แว่นแคว้น เป็นเวลานานถึง ๔๕ ปี เป็นปฐมนิบุคลที่เคารพ
เชื่อถือของมหาชนมากมาย ไม่มีบุคลอื่นที่จะนำมาเปรียบเทียบกับ
พระองค์ได้

ไม่มี เล่น พลั้ง พลัด ไม่ผลุนผลัน ย่อท้อ ไม่มีอกุศลจิต
จัดเป็นพุทธจริยาที่ทรงแสดงให้เห็นปรากฏตลอดพระชนม์ชีพ ก่อให้เกิด
ความเชื่อและความเลื่อมใสในพระองค์ผู้ทรงคุณธรรมอันมหาประเสริฐ
สำหรับภาวะและฐานะของผู้นำจัดเป็นบุคลิกภาพ ที่ปิตทามิให้เกิด
ช่องโหว่กล่าวอ้างถึงข้อบกพร่องอย่างใด ในความประพฤติที่เป็นส่วน
เฉพาะตนกิติ ที่ต้องสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้อื่นกิติ ที่สำคัญอีกประการ
หนึ่งย่อมเป็นธรรมเกื้อกูล ในหลักประกันให้ดำเนินไปตามวิถีทางที่
ถูกต้อง ทั้งในทางความคิดอ่านและการกระทำคำพูดทั้งปวง ตาม
ทรรศนคติที่กล่าวเป็นอุคมการกล่าวไว้ว่า “ผู้นำต้องไม่ทำอะไรที่ผิด”
สูงกว่าคติข้างฝรั่งที่กล่าวว่า “The King can do no wrong”

พระองค์ทรงเป็นศาสดาเอกของโลก ไม่มีคำแย้งอย่างใดของใคร
ให้ปรากฏ ในสมัยที่โลกเจริญรุ่งเรืองทางวิชาการด้านวิทยาศาสตร์
เช่น บัจจุบันนี้ นักปราชญ์ทุกคนก็ต้องสรรเสริญพระองค์ว่า คำสั่งสอน
ของพระองค์ล้วนแต่เป็นวิทยาศาสตร์ที่สอดคล้องกับธรรมชาติ สามารถ

ใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิตให้ดำรงอยู่ได้อย่างผาสุก ทั้งโดยลำพัง
เป็นเอกเทศและร่วมกันในสังคมของมนุษย์ ตามนัยที่กล่าวเป็นคำ
สรรเสริญพระพุทธรูปว่า “พระองค์เป็นพระอรหันต์ตรัสรู้ชอบด้วย
พระองค์เอง บริบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ ดำเนินอยู่ในทางที่ถูกต้อง
ทรงรู้แจ้งโลก มีความสามารถในการฝึกสอนไม่มีใครสู้ เป็นครูของ
เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ที่อยู่ในความรู้อย่างแจ้ง จำแนกแจกแจงคำ
สั่งสอนตามหลักภราดรภาพ

พระองค์เป็นพระอรหันต์ ทรงคุณวิเศษในความบริสุทธิ์ชั้น
สุดยอด ๗ ประการ มีกายวาจาสะอาดปราศจากโทษ จิตใจผ่องแผ้ว
ปลอดจากกามและอกุศลธรรม ความคิดเห็นถูกต้องตรงตามสภาพที่
เป็นจริง ปราศจากความสงสัยในธรรมทั้งปวง รู้ทางดำเนินไปสู่ความ
บริสุทธิ์ รู้วิธีปฏิบัติให้ดำเนินไปตามทางเข้าถึงความบริสุทธิ์ บรรลุ
ถึงความรู้อย่างแจ้งในความบริสุทธิ์ ซึ่งเป็นคุณธรรมชั้นสุดยอดของมนุษย์
บุคคลผู้บรรลุภูมิพระอรหันต์แล้วย่อมประสบสันติสุขอยู่ชั่วกาลนิรันตร
ความทุกข์ทั้งปวง ไม่อาจเข้าครอบงำได้ทั้ง ในกาล ปัจจุบัน และอนาคต
ไม่ต้องเวียนกลับมาสู่ความเป็นอยู่อย่างเช่นที่เป็นในปัจจุบันชาติอีก

ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ตามนัยที่กล่าวในธัมมจักกัปปวัตตน
สูตร ตรัสว่า “อริยสัจ ๔ ซึ่งปรากฏอย่างแจ่มแจ้งนั้น พระองค์

ไม่เคยได้ยินได้ฟังจากใครมาก่อนเลย” อริยสัจธรรมเป็นความจริง
 อย่างยิ่งที่พระอริยบุคคลเท่านั้นจะเข้าถึงได้ จัดเป็นโลกุตตรธรรม
 หมายถึง ธรรมชาติที่เหนือโลกียธรรม ธรรมชาติที่เป็นโลกียธรรมนั้น
 ล้วนอยู่ภายใต้ระบบเกิดดับจำกัดด้วยกาลเวลา ธรรมชาติที่เป็นโลกุตตร
 ธรรมนั้น ย่อมคงอยู่ชั่วกาลนิรันดร์ สภาพเช่นนี้ปรากฏแต่เฉพาะบุคคล
 ที่บรรลุภูมิพระอริย เป็น พระปัจเจกพุทธเจ้า พระสมมาสัมพุทธเจ้า
 พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ คู่แห่งบุรุษสี่
 บุรุษบุคคลแปดอันเป็นพระอริยสงฆ์สาวก

บริบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ วิชา หมายถึง ความรู้ที่เข้าถึง
 อย่างแจ่มแจ้งถูกต้องตรงกับสภาพที่เป็นจริง พ้นจากความไม่รู้ เฉพาะ
 ในที่นี้หมายเอาวิชา ๓ ที่ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง มีการระลึกชาติ
 ในหนหลังได้รู้เรื่องที่เป็นอดีต เห็นการตายและกลับเกิดขึ้นอีกของสัตว์
 รู้เรื่องที่เป็นอนาคต ทำจิตให้หลุดพ้นจากการเกิดอีกต้องเมื่อตาย
 ไปแล้ว รู้เรื่องที่เป็นปัจจุบัน ยังมีวิชาที่เป็นส่วนประกอบอีก ๕ ประการ
 คือ วัชรวิเสสฤทธิ หุทิพย์ ตาทิพย์ รู้ใจคนอื่น บังคับให้คนอื่น
 ทำตามใจได้ จรณะ หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อปฏิบัติให้บรรลุถึงวิชา
 ๑๕ ประการ คือ ส้ารวมกายวาจา ส้ารวมอินทรีย์ทั้ง ๖ รู้จักประมาณ

การบริโภคนั้นอยู่ในกุศลธรรม มีความเชื่อ มีสติ มีปัญญา เป็น
พหุสุต ละอายต่อบาป กลัวบาป สามารถเจริญฌานที่ ๑ ๒ ๓ ๔

ทรงดำเนินชีวิตไปตามวิถีทางที่ถูกต้องเป็นปกติ ทรงปาริสุทธ
ศีล ๔ สังวรในพระปาติโมกข์ สังวรอินทริย์ ทั้ง ๖ (เมื่อ ตา หู
จมูก ลิ้น กาย ใจ กระพือกับ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส อารมณ์)
ไม่ให้หวั่นไหว บริโภคน้ำจืด ๔ ด้วยการพิจารณา เลี้ยงชีพโดยบริสุทธิ์
ทรงบำเพ็ญพุทธานุกิจ ๕ ประการ มีก่อนรุ่งอรุณ ทรงพิจารณาเวไนยสัตว์
ผู้มีอุปนิสัยสมควรฟังคำสอนให้บรรลุผลได้ ตอนเช้าเสด็จออก
บิณฑบาตโปรกสัตว์ ตอนเย็นทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่ประชาชน
ตอนค่ำทรงแสดงพระธรรมเทศนาแก่พระภิกษุสงฆ์ ตอนดึกทรง
พยากรณ์ตอบปัญหาที่เทวดากราบทูลถาม พระพุทธรักษาทั้งนั้นเป็นไป
เพื่อความผาสุกของพระองค์ เพื่อสงเคราะห์พระญาติ เพื่อประโยชน์
และความสุขของมหาชน

ทรงรู้แจ้งแทงตลอดเรื่องเกี่ยวกับโลก (สากลจักรวาล) ด้วย
ทศพลญาณ ตรัสว่า “กายอันยาวหนึ่งวา หนาหนึ่งคืบ กว้างหนึ่งศอก
โดยประมาณที่มีใจครองของคนเรานั้น เป็นโลกอันหนึ่ง” ส่วนที่เป็น
สากลจักรวาลทรงกำหนดที่ให้กำเนิดของสรรพสัตว์เป็นแดน เรียกว่า

“โลกสาม” มี กามโลก ที่อยู่ของพวกเสเพลหรือรูปโลก ที่อยู่
 ของพวกรูปพรหม อรูปโลก ที่อยู่ของพวกอรูปพรหม โดยสรุป
 ตรัสพยากรณ์ได้ว่า “ในโลกนั้น มีอะไรเป็นอะไร ทำอย่างไรถูก
 ผิดควรไม่ควร มีผลตอบสนองการกระทำอย่างไร” ไม่มีสิ่งใดที่
 เร้นลับสำหรับพระองค์ สามารถทรงตอบปัญหาทั้งปวงที่เป็นคำถาม
 ไม่เคยปรากฏเลยว่าทรงจำนนในปัญหาของใคร

มีความสามารถในการฝึกสอนไม่มีใครสู้ ทรงหยั่งรู้คุณลักษณะ
 ของบุคคลที่จะรับการฝึก ให้เข้าถึง ธรรมวิเศษสำหรับ พระอริยบุคคล
 และทรงแสดงวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับอักษณาสัยของผู้นั้น พวกที่
 บัญญาไว้อาจจะบรรลุธรรมผลได้ฉับพลัน พวกที่มีปัญญาอันต่ำรอง
 อาจบรรลุธรรมผลได้ด้วยอาศัยเวลาทำความเพียรพอสมควร พวกที่
 มีปัญญาอันต่ำถดถอยไปอาจบรรลุธรรมผลได้ด้วยอาศัยเวลานานทำความ
 เพียรอย่างเคร่งเครียด เปรียบด้วยตอกบัว ๓ เหล่า ที่โผล่พ้นน้ำ
 แล้วจักบานทันทีเมื่อต้องแสงแดด สำหรับพวกปัญญาไว้อาจรู้ได้
 ฉับพลัน ที่ปริ่มน้ำและอยู่ใต้พื้นน้ำจักบานได้ในวันต่อไปข้างหน้า
 ตามลำดับ สำหรับพวกที่มีปัญญาในอันต่ำรอง ๆ ลงไป

เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์เป็นครูของ
 บุคคลทั้งชั้นสูง เช่น พวกกษัตริย์พราหมณ์ และคนชั้นสามัญทั่วไป
 โดยเสมอภาคไม่เลือกชั้นวรรณะ แม้คนที่สังคมเหยียดหยาม เช่น คน
 จันทาล คนกวาดถนน เขาก็ถือว่าเป็นคนชั้นต่ำ ทรงเป็นครูชั้นยอด
 เยี่ยม อาจสามารถบัญญัติคำสอนให้ผู้ฟังที่มีปัญญาเข้าใจ กระทั่งเข้าถึง
 สภาพที่เป็นจริงได้ เนื้อถ้อยกระตังการความทุกคำทุกตอน ตรัสออกมา
 ด้วยความรู้แจ้งเห็นจริงของพระองค์ ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจชัดเจนแจ่มแจ้ง
 ประจักษ์จริง อนึ่ง พระองค์สามารถหยั่งรู้หัวใจและอุปนิสัยของผู้ฟัง
 ได้ว่า จะต้องรู้อะไร จะกำหนดวิธีสอนกับบ่อนคำสอนอย่างไร
 ผู้ฟังจึงจะสามารถทำความเข้าใจได้อย่างแจ่มแจ้งกระจ่างใจ บรรลุถึง
 ผลชั้นสูงสุดได้ตามควรแก่ความสามารถ

ที่นอนอยู่ในความรู้อันทันสมัยในธรรมชั้น สุกยอต สำหรับ ดำเนิน
 ชีวิตให้พ้นทุกข์ พระองค์ทรงรู้แจ้งวิชาสารพัดเต็มเปี่ยมอยู่ในดวงกมล
 แผ่ไปกว้างขวางไม่มีขอบเขต ด้วยคุณวิเศษอันมีแต่เฉพาะองค์พระ-
 อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าสามารถจะ พยากรณ์ ตอบโต้ ปัญหา โดย ความ
 เข้าใจแจ้งชัดในคำถามครบถ้วนทุกประเด็น ผู้มีปัญญา่อมฟังเข้าใจ
 แจ่มกระจ่าง อาจบรรลุถึงประโยชน์ตามภูมิธรรมอันควรแก่ความสามารถ

บารมี ดังมีคำสรรเสริญเมื่อจบพระธรรมเทศนาทุกครั้ง ว่า “ไฟเราะ
นัก ไฟเราะนัก พระเจ้าคะ เหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิดไว้
บอกทางแก่คนหลงทาง ส่องแสงสว่างในที่มืดให้คนตาบอดเห็น”

ทรงจำแนกแจกแจงคำสั่งสอนตามหลักภราดรภาพ ทรงสั่งสอน
ในลักษณะที่เป็นขบวนการโดยครบถ้วนตามลำดับ ความตื้นลึก ยากง่าย
ของเรื่องราวไม่สับสนตันปลาย ตรงกับสภาพที่เป็นจริงซึ่งเรียกว่า
“สังขารม” ด้วยภาษาที่ฟังชัดเจนแจ่มแจ้งปราศจากถ้อยคำที่เคลือบ
เคลง สั้นความสงสัยไม่มีข้อคิดที่ชวนให้เกิดปัญหาขัดแย้งอย่างใด
ประธานพระพุทธโอวาทด้วยน้ำพระทัยที่เปี่ยมด้วยพระมหากรุณาธิคุณ
ปรารถนาจะเกื้อกูลให้เกิดประโยชน์และความสุขเสมอหน้ากัน ทรง
ชี้ชัดในความเสมอภาคของมนุษยชาติ จะเป็นกษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์
สูง จัณฑาล กระทั่งคนกวาดถนน ย่อมตกอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์อย่าง
เดียวกันในสังสารวัฏ

พระพุทธคุณที่ได้แสดง ไว้ นั้นบ่ง ลักษณะ สมบูรณ์ แบบ ของ
“ครู” กล่าวโดยสรุป คือ ครูต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ทั้งตัวทั้งใจอยู่ในศีล
ธรรม มีความรู้แจ้งชัดจัดเจนในศิลปวิทยาครบถ้วนตามขบวนการ
บริบูรณ์ ด้วย หลักวิชา และ คุณสมบัติ ทั้งในทาง ทฤษฎี และ ทางปฏิบัติ

ดำเนินชีวิตอยู่ในทางที่ดีที่ชอบ รอบรู้เรื่องราวที่จะผจญฐานะและ
หน้าที่ให้เป็นประโยชน์ มีความสามารถในการฝึกสอน วางตนสมกับ
ฐานะที่เป็นครู ตั้งอยู่ในความรู้อันทันสมัยตลอดกาล สั่งสอนศิษย์
ด้วยความเมตตากรุณา บรรณาติเสมอหน้ากันไม่เลือกที่รักมักที่ชัง
เหล่านี้ ย่อมมีลักษณะณะแนวที่จัดเป็นข้อควรประพฤติปฏิบัติสำหรับ
ผู้ที่เป็นครู ซึ่งนับว่าเป็นบุคคลชั้นสูงสุดในอันดับยศของสังคม

คุณวิเศษขององค์พระมหาสมณโคตมบรมศาสดาอรหันตสัมมา
สัมพุทธเจ้า เท่าที่ยกมาแสดงไว้ นับว่าพอควรแก่ความประสงค์ สำหรับ
การพิจารณาให้เห็นเป็นนิทศน์อุทาหรณ์ ในการเจริญตามรอย พระยุคล
บาท เพื่อจักประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นบุคคลที่ควรแก่ภาวะและฐานะ
ของภพชั้นนำในสังคม ต่อแต่นี้ไปจักได้อันเชิญคำสั่งสอนของพระองค์
ที่เล็งเห็นว่าเป็นปทัสถาน ในการประพฤติธรรมเพื่อประโยชน์จำเพาะ
ตน และประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันให้มีความสุขทั่วหน้า ดำเนิน
เรื่องไปโดยลำดับในระดับ บัณฑิต เจกชน กรอบครัว ชุมชน และ
ประชาชาติ อันมีสามัคคีธรรมเป็นพลังประสาธให้เกิดเอกภาพ ซึ่งจะ
สามารถยังสารประโยชน์ให้สัมฤทธิ์ผลได้โดยอเนกปริยาย

ในขบวนการพระธรรมที่เป็นคำสอนของพระบรมศาสดา ตาม
 ธรรมชาติของข้าพเจ้าเล็งเห็นว่า “ธมฺมสงฺกณฺเณมัตถิกปาฐ” เป็น
 แม่บท จึงจะเริ่มต้นด้วยมัตถิกที่เป็นต้นทางนำไปสู่แนวปฏิบัติธรรม
 คือ “กุสลา ธมฺมา, อกุสลา ธมฺมา, อพยากตา ธมฺมา, สุขาย
 เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา, ทุกฺขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา,
 อทุกฺขมสุขาย เวทนาย สมฺปยุตฺตา ธมฺมา,” แปลเอาความว่า
 ธรรมชาติในโลกที่เป็นฝ่ายดีจัดเป็นกุศลธรรมฝ่ายหนึ่ง ที่เป็นฝ่ายชั่ว
 จัดเป็นอกุศลธรรมฝ่ายหนึ่ง ที่ไม่เป็นทั้งสองอย่างนั้นฝ่ายหนึ่ง บุคคล
 ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับธรรมฝ่ายดี ย่อมประสบความสุข ที่เข้าไป
 เกี่ยวข้องกับธรรมฝ่ายชั่ว ย่อมประสบความทุกข์ ที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ
 กับธรรมที่ไม่ดีไม่ชั่ว ย่อมประสบกับความมัวหมองเศร้าอยู่

กฎธรรมชาติของโลกที่เป็นธาตุคู่ในระบบเกิดดับ ย่อมมี
 ปราภฏการณ์ที่เป็นคู่กันควบกับสิ่งที่เบียดกลางในระหว่างคู่ เช่น การ
 กระทำของมนุษย์เมื่อเกิดขึ้นย่อมมีแรงตอบสนองอย่างเดียวกัน เป็น
 ต้นว่า ทำดี-ได้ดี ทำชั่ว-ได้ชั่ว ทำไม่ดีไม่ชั่ว-ได้ผลเป็นมัวหมอง
 ไม่ดีไม่ชั่ว ผลตอบสนองมีค่าตอบแทนมากน้อยอย่างไรขึ้นอยู่กับ
 เจตนาและกรรมที่กระทำ เจตนาที่แรงกล้าค่าตอบแทนก็มีผลมากมี
 ค่าสูง กรรมที่กระทำหากเป็นกรรมหนักก็มีค่าตอบแทนรุนแรง ทั้ง

ในทันทีที่เป็นผลและนำหนัของกรรมกับระยะเวลาที่ต้องสวสผล มีกฎเกณฑ์ของธรรมชาติแสดงปรากฏเป็นตัวอย่างกล่าวไว้ในตำนาน ที่เป็นคัมภีร์พระไตรปิฎก เช่น ในวิมานวัตถุ และ เปตวัตถุ เป็นต้น

กุศลธรรมที่เป็นธรรมฝ่ายดี หมายถึง ธรรมชาติที่ก่อผลให้บุคคลผู้ประพฤติกุศลธรรมประสบความสุข มีทานกุศล ศีลกุศล ภวนากุศล จัดเป็นบุญกิริยา เพราะเหตุที่ได้บำเพ็ญบุญกิริยาย่อมเป็นปัจจัยให้ชีวิตประสบความสัมฤทธิ์ผลสมดังความปรารถนา ที่ตั้งประณิธานไว้ตามควรแก่เหตุเนื่องกับภาวะและฐานะ ที่เป็นสามัญผล ย่อมประสบความเจริญด้วย โภคทรัพย์ ฐานะบรรดาศักดิ์ คำสรรเสริญ สุข อายุยืน ผิวพรรณสวสสงตงาม พลังกายพลังใจ เข้มแข็ง สติปัญญาความสามารถ ปฏิภาณคุณसारสมบัติ ที่เป็นวิสามัญนั้นสุดแต่ภาวะฐานะและความปรารถนา ประกอบกับบารมีที่ต้องบำเพ็ญ เป็นต้นว่า ผู้ปรารถนาพุทธภูมิต้องเป็นมณุษย์ผู้ชาย บำเพ็ญบารมี ๓๐ ทศไปจนเต็มรอบ

อกุศลธรรมที่เป็นธรรมฝ่ายชั่ว หมายถึง ธรรมชาติที่ส่งผลให้บุคคลผู้ประพฤติอกุศลธรรมต้องประสบความวิบัติ มีรูปร่างอัปลักษณ์พิกลพิการโดยอเนกปริยาย มีความต่ำทรามในมรยาตและ

ความคิดอ่านที่ชวนให้วิปริตผิดครรลองคลองธรรม เพราะอกุศลมูลที่
ฝังอยู่ในขันธสันดานหนาแน่น มีความโง่เขลา (โมหะ) ความ
ทะยานอยาก (โลภะ) ความขี้เกียจเฉื่อยฉันท (โทสะ) เป็น
จริตติดสันดาน ชวนให้กระทำอกุศลกรรมประทุษร้ายเบียดเบียนผู้อื่น
ด้วยการประพฤติกายทุจริต วิจิทุจริต มโนทุจริต ก่ออาชญากรรม
เป็นภัยแก่สังคม บุคคลผู้ประกอบอกุศลกรรมจะต้องประสบความ
ลำบากยากแค้น มีความทุกข์กายไม่สบายใจได้รับคำตำหนิติเตียนเสื่อม
ลาภเสื่อมเกียรติ

อภัยาทธรรมเป็นธรรมฝ่ายไม่ตีไม่ฆ่า หมายถึง ธรรมชาติที่
อำนวยความสะดวกให้ผู้ประพฤติอภัยาทธรรมได้ประสบสันติสุขชั่วกาลนิรันตร
ด้วยการ งดเว้น การ ประกอบ อกุศล กรรม ชั่วเด็ดขาด และสำรวมระวัง
แล้วประกอบกุศลกรรมที่เป็นมรรคธรรมนำไปสู่ความหลุดพ้น ด้วย
การบำเพ็ญศีลใน องค์มรรค ให้กายวาจา สะอาดปราศจาก โทษกับเสียง
ชีวิตในทางที่ชอบ เจริญภาวนาให้จิตเป็นสมาธิแล้วทำให้แจ่มแจ้ง
ด้วยปัญญาเข้าถึงสภาวะธรรมที่เป็นจริง จนกระทั่งเข้าใจชัดเจนประ-
จักษ์ ในขั้นที่หลุดพ้นจากความยินดียินร้าย เมื่อ ตาเห็นรูป หูได้ยิน
เสียง จมูกได้รับกลิ่น ลิ้นได้ลิ้มรส กายถูกสิ่งสัมผัส ใจสับอารมณ์

เป็นสภาพที่ก่อให้เกิด ความสะอาด ความสงบ ความสว่าง ใน
อารมณฺ์

ในสังคมของมนุษย์ที่ต้องดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในขอบเขตสัมา
อาณাজักร จำจะต้องจัดระบบการธำรงรัฐสีมาอาณাজักรเพื่อให้ประ-
ชากรดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันโดยผาสุกทัวหน้า ประกอบด้วย ระบบอบ
การปกครองที่ยังให้เกิดความสงบสุขในชุมชน ความเจริญมั่งคั่งม้น
คงในโภคทรัพย์ทั้งในส่วนบุคคลและประชาชาติ ความเข้มแข็งใน
การปกป้องคุ้มครองให้ปลอดภัยภัยพิบัติอุบัตินานาภัย ได้รับความนับ
ถือยำเกรงของนานาประชาชาติ เหล่านี้ จะสัมฤทธิ์ผลสมตามเจตจำนง
ได้ด้วยการประพฤติธรรมของประชากร ตามภาวะฐานะและภารกิจ
ของแต่ละคน ที่จะต้องประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้สำเร็จเป็นประโยชน์
และความสุขแก่ตนเอง ตลอดจนกระทั่งครอบครัว ชุมชน และ
ประชาชาติ

บุคคลที่ถือกำเนิดในอัฐภาพที่เป็นมนุษย์นับว่ามี “โชคลาภ
อันประเสริฐ” เพราะได้อุบัติขึ้นในภพที่เป็นสุคติภูมิสามารถจะมี
ความรู้สึกรู้คิดผิดชอบชั่วดี มนุษย์ภูมิเป็นชุมทางการดำเนินชีวิต
ให้มีอนาคต ไปสู่ภูมิ ต่าง ๆ ในสังสารวัฏ เนื่องจาก การประพฤติ ธรรมที่
เป็นกุศลธรรม อกุศลธรรม อัปยาคตธรรม ในมนุษย์ภูมิเป็นแดน

เกิดของสัตว์ซึ่งต้องอาศัยท้องแม่เป็นที่เริ่มต้นปฏิสนธิ และมีพ่อเป็นผู้ให้กำเนิดด้วยการสมสู่กับแม่ พ่อแม่จึงเป็นบุคคลสำคัญต่อชีวิตที่ถือกำเนิดมาเป็นคน ในฐานะเป็นบุพการีที่เลี้ยงดูและเป็นครูคนแรกที่อบรมสั่งสอนลูกพระคุณของพ่อแม่จึงมีต่อลูกมากมายกายกองไม่มีอะไรเปรียบ ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระอรหันต์ของลูก เป็นพรหมของลูก เป็นที่เคารพบูชาของลูก

ผู้ที่เกิดเป็นคนตัวของเขาส่วนหนึ่งเป็นเลือดเนื้อของพ่อแม่ จึงได้ชื่อว่าเป็นผู้สืบสายโลหิตเป็นผู้สืบสันดาน มีเกียรติคุณ และความเชื่อถือกันในสังคม ถ้าสามารถยกฐานะของตนขึ้นเหนือกว่าพ่อแม่ ก็ได้รับกายยกย่องว่าเป็น “อภิชาตบุตร” เพียงเสมอกับพ่อแม่ก็ได้ชื่อว่า “อนุชาตบุตร” หากต่ำกว่าก็ถือกันว่าเป็น “อวชาตบุตร” ส่วนหนึ่งจะเป็นตัวของเขาเองซึ่งสืบสันตติจากปฏิสนธิวิญญาน อาศัยกรรมของตนในอดีตที่นำไปเกิดแล้วขยายผลสืบต่อไปตามยถากรรมผู้ที่เกิดเป็นคนมีภาวะและฐานะต่างกันด้วยเหตุของกรรมที่นำไปเกิด ถ้ากุศลกรรมชั้นยอดสนับสนุนจะถือกำเนิดเป็นพวกไตรเหตุ ชันรอลงมาเป็นจำพวกทวิเหตุ ที่มีกุศลกรรมเล็กน้อยสนับสนุนเป็นจำพวกอเหตุก

บุคคลที่ถือกำเนิดในจำพวกไตรเหตุ เป็นผู้ที่เจริญมรรคธรรม มีองค์ ๘ อันประกอบด้วย ความเห็นชอบ ดำริชอบ เจรจาชอบ กระทำชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ เพียรชอบ ระลึกชอบ ตั้งจิตมั่นชอบ ที่เป็นการบำเพ็ญศีลสมาธิปัญญาซึ่งมีสติปัญญาเป็นพื้นฐานเป็นพื้นรองรับ ประกอบด้วยการให้ทานด้วยศรัทธาโดยเคารพ จัดเป็นการบำเพ็ญมหากุศลที่จะมีผลเป็นมหาวีบาก ไม่มี โมหะ โลภะ โทสะ ในดวงจิต เป็นชนกกรรมที่จะนำไปเกิดในสุคติภูมิ ผู้ที่ถือกำเนิดเป็นมนุษย์ ปฏิสนธิวิญญาณของเขาจัดเป็นบุคคลในจำพวกไตรเหตุ อุดมสมบูรณ์ด้วยรูปสมบัติคุณสมบัติโดยอเนกปริยายมีสติปัญญาเฉียบแหลม สามารถจะบำเพ็ญกุศลธรรมให้บรรลุถึงคุณวิเศษได้ง่าย ในการบำเพ็ญมานหรือเจริญมรรคธรรมเพื่อเข้าถึงภูมิพระอริยบุคคล

ที่ถือกำเนิดในจำพวกทวิเหตุ เป็นผู้ ที่บำเพ็ญบุญกิริยาวัตรให้ทานรักษาศีลเจริญภาวนาตามสติกำลัง อันเป็นทางกำจัด โมหะ โลภะ โทสะ ให้เบาบางลง มีผลเป็นมหาวีบากที่ไม่มี โภคะ โทสะ ในดวงจิต เป็นชนกกรรมที่จะนำไปเกิดในสุคติภูมิ ผู้ที่ถือกำเนิดเป็นมนุษย์ปฏิสนธิวิญญาณ ของเขาจัดเป็นบุคคล ในจำพวกทวิเหตุ มีรูปสมบัติคุณสมบัติต่างกันตามความประณีตของกุศลกรรมมีสติปัญญาปานกลาง อาจสามารถบำเพ็ญกุศลธรรมให้บรรลุถึงคุณวิเศษ

ได้ด้วยความพยายามอย่างยิ่งยวด เพื่อเพิ่มพูนศีลสมาธิปัญญาให้มี
พลังกล้าจนกว่าจะเต็มรอบ ที่สามารถจะบรรลุถึงธรรมชั้นสูงเป็น
ฌานสมาบัติหรือมรรคผลในภูมิพระอริยบุคคล

ที่ถือกำเนิดในจำพวกอเหตุก เป็นผู้ที่บำเพ็ญบุญกิริยาวัตถุ
ในชั้นย่อหย่อน ไม่มีกำลังมากพอที่จะลด อกุศล มูลให้ โมหะ
โลภะ โทสะ จิตเบาบางลง มีผลเป็นกุศลไม่ถึงขั้นมหาวិบาก ได้
เพียงชั้นอเหตุกกุศลวิบาก อันเป็นชนกกรรมนำไปเกิดในสุคติภูมิ ที่
ถือกำเนิด เป็นมนุษย์ ปฏิสนธิวิญญาณของเขา จัดเป็นบุคคล ใน จำพวก
อเหตุก หย่อนความอดุมสมบูรณ์ ในรูปสมบัติและคุณสมบัติ มีสติ-
ปัญญาน้อยหรือถึงขนาดขาดสติสัมปชัญญะ อาจพิกลพิการมาแต่
กำเนิดในจำพวกที่หุนหวนตาบอดเป็นบ้าเป็นใบ้ อย่างใดอย่างหนึ่ง
หรือหลายอย่าง ตามที่เห็นเป็นปรากฏการณ์มีอยู่ เป็นตัวอย่างให้ผู้
ที่มีสติปัญญาพิจารณาโดยตระหนักเพื่อจะละบาปบำเพ็ญบุญ

ธรรมย่อมรักษาส่ผู้ประพฤติธรรมไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว นี่เป็น
พุทธภาษิต โดยปกติคนเราย่อมปรารถนาจะเป็นคนดีด้วยกันทั้งสิ้น
ผู้ปรารถนาความสวัสดิ์พึงประพฤติตนให้ตั้งมั่นอยู่ไต่ธรรมฝ่ายดี คือ
ประกอบกรณียกิจให้เป็นคนมีสติปัญญา ๑ มีความเพียร ๑ ละความ
ชั่วทั้งสิ้น ๑ มีอินทริยสังวร (สำรวมกาย วาจา ใจ) ๑. ทั้งสี่ประการ

นี้เรียกว่า “โสทธิธรรม” เป็นทางนำไปสู่ความสวัสดิโดยประการทั้งปวง ชีวิตของคนที่มีความสวัสดิเป็นพื้นฐานรองรับ ย่อมประสบความผาสุกในการดำรงชีวิตอยู่และดำเนินไป ทั้งในกาลปัจจุบันและอนาคตในสังสารวัฏอันยาวนาน พระบรมศาสดาทรงว่า “ไม่เห็นทางอย่างอื่นเลยที่จะไปให้ถึงความสวัสดิได้ นอกจากการประพฤติ โสทธิธรรม”

สติปัญญา เป็นคุณธรรมสำคัญยิ่งในการประคับประคองตัวเอง ให้ดำรงอยู่และดำเนินไปตามทางที่ถูกต้อง สติ หมายถึง ความระลึกได้ถึงเรื่องที่เป็นอดีตและเรื่องที่จะเป็นไปในอนาคต คู่กับสัมปชัญญะ ที่มีความรู้ตัวอยู่ขณะที่เป็นปัจจุบัน บุคคลผู้มีสติสัมปชัญญะจึงเป็นคนที่มีใจอยู่กับตัว สัมปชัญญะ เป็นตัว รู้ คู่กับ ไม่รู้ จึงจัดเป็นปัญญาเมื่อรู้ชัดว่าอะไรเป็นอะไร การฝึกฝนให้เป็นคนมีสติสัมปชัญญะ ไม่มีแบบฝึกอื่นที่ดีกว่า “มหาสติปัฏฐานสูตร” ที่เป็นขบวนการให้กำหนดรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับ กายอันเป็นรูป เวทนาอันเป็นความรู้สึก จิตอันเป็นความนึกคิด ธรรมอันเป็นอารมณ์ในใจ สติปัฏฐาน เป็นต้นทางนำไปให้บรรลถึงความสุขสงบชั่วกาลนิรันดร์ สำหรับผู้ประพฤติธรรมตามนัยแห่ง “โพธิปักขิยธรรม”

ปัญญา ในทวิมนุสย ปัญญา เป็น โสภณเจตสิกธรรมใน
สังขารชั้นรจจำพวกความคิดอ่าน เป็นคุณสมบัติอันล้ำค่าหาอะไรเปรียบ
ไม่ได้ ทรัพย์สินสมบัติอันเป็นที่น่ายินดีนั้นมีค่าต่ำกว่าดวงปัญญาที่เยี่ยม
ยอด ปรากฏการณ์ทั้งปวงที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมนั้นเป็นภาพ
ที่เป็นรูปคู่ด้วยตา ที่เป็นเสียงฟังด้วยหู ที่เป็นกลิ่นดมด้วยจมูก ที่เป็น
รสลิ้มด้วยลิ้น ที่เป็นสัมผัสสัมผัสจับต้องด้วยกาย ที่เป็นธรรมารมณ์ปรากฏ
กับใจ สมองเป็นจอร์ับภาพ ปัญญาจะคิดอ่านภาพนั้นออกเป็นความรู้
แจ้งตามลักษณะที่เป็นศิลปวิทยาของมัน ปัญญาขั้นต้น เป็นเรื่องที่ได้อิน
ได้ฟังจากผู้รู้ เรียกว่า สุตมยปัญญา ขั้นที่สองสามารถเข้าใจเรื่อง
ที่ได้อินได้ฟังชัดเจนแจ่มแจ้ง เรียกว่า จินตมยปัญญา ขั้นสูงสุด
ประจักษ์ใจชัดตามสภาพที่เป็นจริงของมัน เรียกว่า ภาวนามยปัญญา

ความเพียร เป็นคุณธรรมนำผู้มีความเพียรให้พ้นทุกข์ได้ ด้วย
ความพยายามไม่ให้ความชั่วเข้ามาใกล้กาย พยายามละความคิดชั่วที่
เกิดขึ้นเสียไม่ให้ออกมาเป็นการกระทำคำพูด พยายามกระทำ
ความดีด้วยกายวาจาใจทุกประการ พยายามรักษาความดีที่มีอยู่แล้วให้
ไพบูลย์ยิ่งขึ้น ความเพียรที่หมั่นฝึกฝนอบรมให้มียอยู่ในขั้นธรรมา
จะเป็นความสามารถที่ช่วยตัวเองให้บรรลุถึงความสัมฤทธิ์ผล และเป็น
กำลังส่งเสริม ให้ตัวเอง มีพลัง เข้มแข็ง กล้าหาญ ที่จะประกอบ ภารกิจ

ให้เจริญก้าวหน้าไปสู่ที่หมายปลายทางได้สมตามความปรารถนา ไม่มีใครช่วยเราได้ นอกจากตัวของเราเองที่มีความเพียรเป็นกำลังหนุน

การละความชั่วทั้งสนิ ความชั่วที่จัดเป็นอกุศลกรรมบถ มี กายทุจริต ๓ การประทุษร้ายเบียดเบียนชีวิตร่างกาย ๑ การเป็นขโมยลักทรัพย์สินยักยอกฉ้อโกงผู้อื่น ๑ การประพฤติก่ว้างละเมิดประเพณีอันดีงามเกี่ยวกับคู่ครอง ๑ วจีทุจริต ๔ พุทปต ๑ พุทส่อเสียด ๑ พุทคำหยาบ ๑ พุทคำเพ้อเจ้อ ๑ มโนทุจริต ๓ คิดพยาบาทปองร้าย ๑ โลภอยากได้ของคนอื่น ๑ เห็ดผิดจากครรลองคลองธรรม ๑ เหล่านี้เป็นความชั่ว ที่ควรเว้นเสียด้วย การประพฤติกุศลธรรม ที่เป็นเครื่องสกัดกั้น คือ ตั้งมั่นอยู่ในความเมตตาปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์ด้วยความกรุณา เมตตา เป็นธรรมค้ำจุนโลก การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันให้ผาสุกทั่วหน้า จำต้องอาศัยความเมตตาปรานีกันเป็นพื้นฐานในการประพฤติกุศลปฏิบัติต่อกัน

อินทริยสังวร ส้ารวมกายวาจาใจให้เป็นปกติ เป็นการประพฤติกุศลธรรมเพื่อสกัดกั้นอกุศลธรรม ไม่ให้เข้ามากล้ากราย ในการประกอบกิจกรรม การเจรจาพาที และการคิดอ่าน การส้ารวมกาย คือ เว้นจากการกระทำทุจริต ประกอบกิจกรรมที่เป็นคุณประโยชน์ จัดเป็นสัมมากรรมมันตะ การส้ารวมวาจา คือ เว้นจากคำพูดที่ทุจริต

ระวังไม่พุดจา |ถ้าต้องพุดก็ให้เป็นคำที่เป็นภาษิต จัดเป็นสัมมามาจา
การสำรวมใจ คือ เว้นจากความคิดในทางทุจริต เจริญสติปฏฐา
นให้ใจอยู่กับตัว มีสัมปชัญญะ รู้ว่ากายที่เป็นรูปนั้นทำอะไรอยู่ตลอด
เวลา ความรู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์หรือเฉย ๆ ก็ให้รู้ว่ามีอะไรเป็นเหตุ
ปัจจัยหรือเปล่า ใจมีความนึกคิดอย่างไรก็ให้รู้ว่ามีอะไรเป็นเหตุ
หรืออกุศล อารมณ์ที่มากระทบใจก็ให้รู้ในขบวนการที่เป็นวิชา

สัปปริสธรรม ๗ ประการ เป็นธรรมเกื้อกูลให้บุคคลมีความ
เห็นที่ถูกต้องเป็นสัมมาทิฐิ สัมมาทิฐิ เป็นองค์แรกในมรรคธรรม
๘ บุคคลที่ขาดหรือหย่อนความเห็นที่ถูกต้องจัดเป็นมิจฉาทิฐิ ดวง
ปัญญาของเขาย่อมถูกกีดกันไม่อาจดำเนินงานไปให้บรรลุถึงความสัมฤทธิ์
ผลได้ สัปปริสธรรม ๗ ประการ มี รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักตน
รู้จักคน รู้จักชุมชน รู้จักประมาณ รู้จักกาลเวลา กิจกรรมทั้งปวง
จักดำเนินไปให้บรรลุถึงความสัมฤทธิ์ผลได้ ต้องอาศัยบุคคลผู้เป็น
สัตนุรูปะอุดมด้วยคุณธรรม ๗ ประการ ธรรมเหล่านี้พึงอบรมปมนิสัย
ให้มีขึ้นในตนให้เป็นคนมีปัญญาเห็นชอบดำริชอบ เพื่อจักประกอบ
การณียกิจอันเป็นภาระและหน้าที่ของตนให้สำเร็จ เป็นประโยชน์อย่าง
ยิ่งแก่ตนเองผู้ที่เกี่ยวข้องและสังคม

รู้จักเหตุ หมายเอา การสาวจากผลมาหาเหตุให้รู้ว่ามีมูลฐานมาจากอะไร เป็นต้นว่า เหตุการณ์บ้านเมืองไทยเราทุกวันนี้มันยุ่งเหยิงเพราะอะไรเป็น “เหตุ” ประการแรกที่สำคัญอาจเล็งเห็นว่า “แผนการศึกษาที่ไม่ถูกต้องเป็นสาเหตุ” เพราะปรากฏการณ์แสดงให้เห็นว่า บรรดาบุคคลที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติดำเนินงาน อยู่ในตำแหน่งสำคัญ ๆ หาผู้ที่มีความรอบรู้เข้าใจถึงหลักวิชาการที่ถูกต้องได้ยาก จึงไม่สามารถแสดงผลงานที่สำเร็จประโยชน์ให้ปรากฏ ดูเหมือนจะไม่รู้จักชัดแจ้งว่า “ประชาธิปไตย คือ อะไร?” จึงต้องมวงาจริยธรรมนุญกันฉบับแล้วฉบับเล่า ฉบับหลังที่สุดเพิ่งร่างเสร็จใหม่ ๆ ประกาศใช้แล้วยังไม่ทันจะมีการเลือกตั้งทั่วไป เสียบบอกว่าต้องแก้ไขกันตั้งออกมาจากพวกที่ร่วมมือกันร่างนั้นเอง นี่เป็นเรื่องที่ยกมาเล่าสู่กันฟังเป็นนิทศน์อุทาหรณ์

รู้จักผล หมายเอา การสาวจากเหตุไปหาผลเพื่อแสวงหาทางที่ถูกต้อง เป็นต้นว่า บ้านเมืองไทย ที่มันยุ่งเหยิงกันทุกวันนี้เพราะมีสาเหตุเนื่องมาจากแผนการศึกษาที่ไม่ถูกต้อง แล้วจะคิดแก้ไขตัดแปลงการศึกษาให้มีแผนการอย่างไรจึงจะสำเร็จประโยชน์ได้ การศึกษามันเป็นส่วนย่อยในหลักการธำรงรัฐสีมาอาณาจักร จึงมีความจำเป็นที่จะต้องกำหนดแผนการปฏิรูประเบียบบริหารกิจการแผ่นดิน ให้เป็น

หลักที่จะสามารถวางแผนการศึกษาให้สอดคล้องกับการปกครอง การเศรษฐกิจ การทหาร และการต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแผนการศึกษาจะต้องเป็นอันเดียวกันกับแผนการเศรษฐกิจ เหมือนอย่างเหรียญ ๒ ด้าน หนึ่งหน้าหนึ่งหลัง เป็น แผน การ ศึกษา พลิก ไป ก็เป็น แผนการเศรษฐกิจ

รู้จักตน หมายถึง รู้จักตัวเองอย่างชัดเจนตามสภาพที่เป็นจริง ไม่เข้าข้างตัว เกี่ยวกับนิสัยใจคอทั้งที่เป็นปกติและไม่ปกติว่ามีสันดานอย่างไร มีสติปัญญาแค่ไหนในการประกอบกิจกรรมที่ต้องรับภาระ เป็นต้นว่า เมื่อสมัครเข้ามาเป็นนักการเมืองก็ควรจะแน่ใจว่าตนเองรับภาระได้จริง ๆ ไม่มีความปรารถนาลามกก็จะใช้สถาบันเป็นแหล่งแสวงหาประโยชน์ สร้างสรรค์ตนเองให้มีเกียรติศักดิ์เกียรติคุณในทางที่ไม่เป็นธรรม เช่น ใช้สภาผู้แทนราษฎรเป็นเวทีที่หาคะแนนนิยมพูดเรื่องทีนอกประเด็นไม่เป็นสาระ แสวงหาทรัพย์สินในระบบอำนาจอธิปไตยหรืออย่างอื่นที่ผิดครรลองคลองธรรม เช่น ใช้อำนาจหน้าที่บีบบังคับให้ผู้ที่เกี่ยวข้องจำต้องยื่นโยนทรัพย์สินให้ เป็นต้น

รู้จักคน หมายถึง การรู้จักบุคคลที่แวดล้อมอยู่หรือผู้ที่ควรจะต้องสนใจ ให้รู้ว่า “ใคร เป็น ใคร” เพื่อจักแสวงหาทางที่จะเป็นประโยชน์และกีดกันทางที่จะเป็นโทษ เมื่อต้องติดต่อกับหาหรือมี

ภารกิจที่ต้องปฏิบัติดำเนินงานร่วมกัน ที่สำคัญอย่างยิ่งนั้น คือ ผู้บังคับบัญชา กับ ผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา การปฏิบัติดำเนินงานร่วมกันเป็นหน่วยย่อมสัมฤทธิ์ผลได้ จากการกระทำที่ถูกต้อง ของผู้มีอำนาจสูงสุดในหน่วยนั้น ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาฝ่ายหนึ่ง กับพนักงานเจ้าหน้าที่ในหน่วยนั้น ซึ่งเป็นผู้อยู่ในบังคับบัญชาฝ่ายหนึ่ง หากทั้งสองฝ่าย ร่วมแรงร่วมใจกัน ปฏิบัติดำเนินงาน ในทางที่ถูกต้องแล้ว ย่อมสำเร็จประโยชน์ได้ การรู้จักใจกันระหว่างบุคคลทั้งสองฝ่ายจักเป็นส่วนหนึ่งให้เกิดความปรองดองกัน

รู้จักชุมชน หมายถึง การรู้จักบุคคลที่ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันเป็นชุมชน ในหมู่บ้าน ในเมือง ในประเทศ ในสถาบันต่าง ๆ ที่เป็นชมรม การเรียนรู้จักบุคคลแต่ละคนและความต้องการของเขา ทั้งที่เป็นส่วนปัจเจกชน และที่เป็น ส่วนของ ชุมชน ในทางที่เป็นธรรม ย่อมง่ายแก่การก่อให้เกิดความเข้าใจ ซึ่งกัน และกัน ความเห็นอกเห็นใจกัน อันจะเป็นทางนำไปสู่ความสำเร็จประโยชน์ร่วมกันในการประกอบกรณียกิจ ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันโดยผาสุกทั่วหน้าในชุมชน ความผาสุกในชุมชนจักต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกัน สงเคราะห์เกื้อกูลกันในการสร้างสรรค์สังคมให้อุดมสมบูรณ์ มีปัจจัยการครองชีพพอเพียงแก่การดำรงชีวิต ปลอดจากภัยพิบัติอุปัทวันตรายทั้งปวงที่เป็นอุปสรรคต่อความสุขสงบ

รู้จักประมาณ หมายความว่า การรู้จักกำหนดความพอดี ทุก
 สิ่งทุกอย่างมันมีความพอดีอยู่ในตัวของมัน เมื่อได้ขนาดพอดีของมัน
 ผลสำเร็จจะปรากฏให้เห็นประจักษ์ ในการบำเพ็ญเพียรให้บรรลุถึง
 พระสัมมาสัมโพธิญาณของพระบรมศาสดา พระองค์ทรงพบทางสาย
 กลางที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” คือ ความพอดีในการประพฤติ
 ปฏิบัติระหว่างคติเก่าแก่ ๓ อย่าง ที่ถือว่าเมื่ออุทมด้วยกามคุณแล้วจน
 อิ่มตัวย่อมบรรลุถึงความสงบสุขได้อย่างหนึ่ง กับถ้าหากได้บำเพ็ญเพียร
 ด้วยการทรมานกาย ให้ลำบาก จนหมดกิเลสแล้วย่อมบรรลุถึงความสงบ
 สุขได้อีกอย่างหนึ่ง ในประการหลังนี้ได้ลองทดสอบด้วยพระองค์เอง
 ถึงขนาดที่คนอื่นไม่อาจทำให้เสมอเหมือนได้ ประจักษ์ชัดว่าไม่ใช่ทาง
 ให้สำเร็จประโยชน์

ขณะนี้ ชาวโลก กังวล อยู่กับการ ดำเนินงานให้สำเร็จประโยชน์
 ทางเศรษฐกิจ ระหว่างลัทธิเสรีนิยมกับลัทธิสังคมนิยม ทั้งสองฝ่าย
 กำลังเกีย่งแย่งชิงดีกันทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศ ต่างก็ค้น
 กว่าแสวงหาทางปฏิบัติที่จะนำไปสู่ความสัมฤทธิ์ผล ยังไม่พบวิถีทางวิธี
 การที่จะไปให้ถึงที่หมายปลายทาง แม้จะมีความดำริในทางที่จะประสม
 ประสานคติในลัทธิทั้งสองในบางประเทศ ดูเหมือนจะประสบผลแค่

ความยุ่งเหยิงเพราะการคลุกเคล้าปะปนกัน บัญหาระหว่างประเทศแม้ความตึงเครียด ของผู้นำ ฝ่ายลัทธิสังคมนิยมกับฝ่ายเสรีนิยมจะผ่อนคลายลง ความวุ่นวายในที่ประชุมสหประชาชาติก็ยั้งหาทางลงรอยกันได้ยาก จะยุติลงในการอย่างใดเป็นเรื่องจะคอยดูกันต่อไป

ในทรรศนะของข้าพเจ้าเล็งเห็นว่า “ลัทธิคนนิยม” เป็นทางสายกลางระหว่างลัทธิสังคมนิยมกับลัทธิเสรีนิยม หมายเอา ความต้องการของประชาชาติในการดำรงชีวิตอยู่เป็นอิสระ ตามวิถีทางที่เป็นธรรมซึ่งเขาต้องการ รัฐพึงส่งเสริมสงเคราะห์^๕ให้แต่ละคนสามารถดำรงชีวิตอยู่และดำเนินไปท่ามกลางความผาสุกตามควรแก่สภาพ ถ้าหาก จัดแผน การประกอบ อาชีพ ของ ประชากร ให้ลงรอยเป็นระเบียบได้ ช่องว่างในระหว่างคนมั่งมีกับคนยากจนจะไม่ห่างกันจนน่าเกลียด พระบรมศาสดาตรัสว่า “กรรมย่อมจำแนกบุคคลให้แตกต่างกัน” นี่เป็นกฎธรรมชาติ ใครจะสามารถฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ด้วยเหตุยงวิสัยใดได้หรือ จึงควรจะต้องพิจารณากันโดยตระหนักในหลักเกณฑ์ส่งเสริมสงเคราะห์^๕ให้แต่ละคน

รู้จักกาลเวลา หมายเอา การรู้จักเวลาถึงกำหนดอันเป็นจังหวะที่เหมาะสม ดังเช่น ต้นไม้ ย่อมมีกำหนดกาลเวลาผลิตดอกออกผลผลไม้ เมื่อสุกจึงหอมเมื่ออมจึงหวาน กิจกรรมทั้งปวง ย่อมมีจังหวะ

อันเป็นโอกาสยังประโยชน์ให้สำเร็จ อยู่ในตัวของมันแต่ละเรื่องแต่ละ
 ราย เพราะฉะนั้นคำว่า “คอยดู” จึงเป็นคติสำคัญสำหรับผู้จัก
 กาลเวลา กาลเวลาสำหรับบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับว่าสนาบาารมีส่วนหนึ่ง
 แต่ก็มีใช้หมายจะรอคอยให้ความสำเร็จมันคลานมาหาตัวเอง ไม่กระตือ
 รือร้นในการแสวงช่องทางที่จะไปให้ถึงที่หมาย เสียจักร ในกรมหลวง
 ชุมพรเขตต์รอุทศศักดิ์ตรัสไว้เป็นภาษิตว่า “อนาคตเราไม่รู้ ถึงไม่รู้
 ก็ต้องเดินไป จะกลัวไปใย ให้มันล่องไปตามเวลา”

สำหรับปัจเจกชนผู้มีอนาคตทั้งสัญญาไม่แจ่มชัดหรือไม่มี แต่
 จำต้อง ปฏิบัติดำเนิน กิจกรรม บางอย่าง ซึ่งต้อง ผ่าอันตราย ก็ต้องเสี่ยง
 โดยอาศัยกาลเวลา ที่เป็นช่องเปิด โอกาสให้สเหมาะสม กับเหตุการณ์ซึ่งมี
 ลักษณะเกอูกูล ความมองอาจกล้าหาญประกอบด้วยเสียสละ ความ
 รอบคอบและสติปัญญาอันเฉียบแหลม เป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยอนุ
 เเคราะห์ให้สำเร็จประโยชน์ได้ ปัญหาในด้านสังคมทางการเมืองนั้นถ้า
 จำต้องเสี่ยง ก็ต้องใช้สติปัญญาและความรอบคอบอย่างแน่วใจว่าใกล้
 เคียงกับความถูกต้อง เพราะผลได้เสียมันตกอยู่กับประเทศชาติอย่าง
 กว้างขวาง นักการเมืองจำต้องสำรวมระวังพึงตระหนักถึงผลส่วนรวม
 ยิ่งกว่าส่วนตัว ความรับผิดชอบต่อเพื่อร่วมชาติเป็นข้อคิดควรคำนึง
 ตลอดชีวิต

ในกาลอันเป็นปัจจุบันนี้ประเทศไทย กำลังเผชิญอยู่กับภาวะวิกฤตเฉียบ ที่สำคัญยิ่ง ๔ ประการ พลเมืองส่วนใหญ่ตกเป็นทาสน้ำเงินหาได้ไม่พอกินช่วยตนเองไม่ได้ ๑ ประเทศไทยไม่อยู่ในฐานะเป็นเจ้าของ ประเทศ ถูก อำ ค้าย อำนาจ ทาง เศรษฐกิจ ของคนต่างด้าว ๑ ขาดความจริงใจในการประกอบกรณียกิจอันเป็นภาระและหน้าที่ ๑ ไม่กระตือรือร้นชวนช่วยตัวเองด้วยอุบายมุกครอบงำ ๑ เป็นภาระธุระ ของ ผู้ปรารถนาดี ต่อประเทศชาติทุกคนจะต้องร่วมแรงร่วมใจกัน อาศัยผู้นำทางการเมืองผู้มีปรีชาญาณชบคิดแก้ไขข้อขัดปัญหาทั้งปวงการเรียกร้องให้สามัคคีกันสนับสุนนกัน ไม่เลาเบาบุญญ์ผู้มีอำนาจหน้าที่ จะไม่มีทางไปให้สำเร็จประโยชน์อย่างใดได้เลย

มงคลสูตร เป็นหัวข้อธรรมอันมีหลักสำคัญในการดำรงชีวิตให้ดำเนินไปท่ามกลางความสัมฤทธิ์ผลและพ้นจากภัยพิบัติ เริ่มแต่ต้นทาง เป็นลำดับ ไปกระทั่ง ปลายทาง ที่เป็นแดน สุขสงบ ชั่วกาล นิรันดร มงคล หมายถึงการทำที่มีผลตอบสนองเป็นความดีที่น่าพอใจ เป็นธรรมที่บุคคล แสวงหาเพื่อทำให้ชีวิต ดำเนินไป ในทางที่เจริญรุ่งเรือง พรั่งพร้อมด้วยโภคทรัพย์ที่เป็น ลาภ ชื่อเสียงเกียรติยศเกียรติศักดิ์ คำสรรเสริญอันเป็นเกียรติคุณ ความสุขสมบูรณ์ในกามคุณ (รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส) ที่น่ายินดี ในทางตรงกันข้ามเพื่อขจัด

บัตเป้าความเสื่อมสูญทั้งปวง เสื่อมลาภ เสื่อมศักดิ์ - คำนิเทศา ความ
ทุกข์ยาก เหล่านี้ เป็นโลภกรรม ๘ ที่น่ายินดี ๔ ไม่น่ายินดี ๔ อัน
เป็นเรื่องที่มวลมนุษย์ปุถุชนหลงติดข้อง

งานมงคลจะมีบาตรน้ำมันตั้งในมณฑลพิธี เมื่อพระสงฆ์เริ่ม
เจริญมงคลสูตรเจ้าภาพจุดเทียนบาตรน้ำมัน แล้วที่ประชุมฟังตั้งใจ
สดับเสียงพระสงฆ์สวดบรรยาย ทำจิตให้สงบฟังตามไปให้เข้าใจเพื่อ
นำไปประพฤติปฏิบัติ นำพระพุทธรูปที่พระสงฆ์ท่านเสกด้วยอำนาจ
สมาธิจิตที่ดี ที่ท่านประพรมให้เกี๋ย ความขลังอันแท้จริงนั้นอยู่ที่ผู้ฟัง
เข้าใจข้อความในมนต์บทนั้นชัดแจ้ง แล้วน้อมนำมาประพฤติปฏิบัติ
ตามให้ครบถ้วนเคร่งครัดจึงจะเกิดความศักดิ์สิทธิ์ ถ้อยคำที่พระบรม
ศาสดาตรัสว่าเป็นมงคลนั้นเป็นสังฆธรรม ล้วนพิจารณาตรึกตรองตาม
ทำความเข้าใจให้เห็นจริงได้ มีผลตอบสนองจากการเชื่อฟังของผู้ที่ได้
สดับแล้วนำไปประพฤติปฏิบัติ

ใน มงคลสูตร พระบรม ศาสดา ตรัสมงคลรวมไว้ด้วยกันได้ ๓๘
ประการ มี อย่างคนพาล ๑ คนแต่บัณฑิต ๑ บุษยาผู้ที่ควรบูชา ๑
อยู่ในประเทศอันสมควร ๑ ได้ทำบุญไว้ดีแล้วเป็นคนมีวาสนา ๑ ตั้ง
ตนไว้ชอบ ๑ มีความรอบรู้ ๑ ชำชองในศิลปะ ๑ มีระเบียบวินัย ๑

กล่าวคำที่เชื่อถือได้ ๑ บำรุงเลี้ยงมารดาบิดา ๑ สงเคราะห์บุตร ๑
 สงเคราะห์ภรรยา (สามี) ๑ ไม่ปล่อยให้การทำงานค้างค้ำ ๑ ให้ทาน
 ๑ ประพฤติธรรมจรรยา ๑ สงเคราะห์ญาติ ๑ ไม่ทำบาป ๑ เว้น
 จากความชั่ว ๑ ไม่เสพสุราเมรัย ๑ ไม่ประมาทมีสติสัมปชัญญะ
 เป็นปกติ ๑ มีสัมมาการะวะ ๑ สงบเสงี่ยม ๑ ยินดีในสิ่งควรจะมีควรได้
 ๑ รู้จักบุญคุณ ๑ พังธรรมตามกาล ๑ มีความอดทน ๑ วานอน
 สอน่าย ๑ ได้เห็นสมณผู้มีศีล ๑ การสนทนาธรรม ๑ มีความ
 สำนวระวัง ๑ ประพฤติพรหมจรรย์ รู้แจ้งในอริยสัจสี่ ๑ รู้ทาง
 ไปสู่นิพพาน ๑ รู้เท่าทันในโลกธรรม ๑ ตบความโศกเศร้า ๑
 มีจิตสะอาดขนาดพระอริยบุคคล ๑ ทำจิตให้เกษมด้วยความหลุดพ้น ๑

ข้อความที่กำหนดว่าเป็นมงคลยิ่ง ๓๘ ประการนั้น แต่ละ
 มงคลล้วนมีความชัดเจนแจ่มแจ้งอยู่แล้วในตัว ไม่ก่อความชวนให้เกิด
 ความสงสัยอย่างใดสำหรับสามัญชน เป็นหลักวิชาเกี่ยวกับชีววิทยา
 จริยศาสตร์และสังคมวิทยา เป็นแนวทางสำหรับนำไปประพฤติปฏิบัติ
 แบบขั้นบันได ก้าวจากขั้นต่ำขึ้นไปตามขั้นสูงโดยลำดับถึงขั้นสุดยอด
 คือ สันติสุขชั่วกาลนิรันดร์ (นิพพาน) มีคำอธิบายในรายละเอียด
 ทั้งทางวิชาการและทางปฏิบัติ อยู่ในหนังสือต่าง ๆ เป็นอันมาก มี
 คัมภีร์มงคลที่ป็น เป็นต้น ผู้ประพฤติธรรมอันเป็นมงคลทั้งหลาย

เช่นนี้ จักเป็นผู้ไม่พ่ายแพ้ในสิ่งที่ขบถยอมถึงความสวัสดิ์ในที่ทุก
สถานในกาลทุกเมื่อ นั่นเป็นมงคลอันสูงสุดของเทพดาและมนุษย์
ทั้งหลาย

ธรรมที่เป็นข้อควรประพฤติปฏิบัติในส่วนปัจเจกชนนั้น แม่
จะมีอยู่เป็นอันมากไม่สามารถจะนำมากล่าวโดยละเอียดในที่นี้ แต่หัว
ข้อธรรมในมงคลสูตรก็เป็นแนวทาง ที่ครอบคลุมหลักการ ไว้เกือบครบ
ถ้วน หากผู้ประพฤติธรรมนำไปประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามวิธีการ
ก็จักบรรลุถึงความสัมฤทธิ์ผลเป็นคนที่ดีอยู่ในสังคม จนกระทั่งอาจ
สามารถเข้าถึงธรรมวิเศษสำหรับพระอริยบุคคลได้ เป็นต้นว่า ไม่
ประมาท มีสติ สัมปชัญญะเป็นปกติเป็นมงคลอันประเสริฐประการหนึ่ง
การฝึกฝนตนให้เป็นคนมีสติสัมปชัญญะบริบูรณ์ มีคำบรรยายละเอียด
อยู่ในมหาสติปัฏฐานสูตรอย่างพิสดาร ผู้ปรารถนาที่จะเจริญสติปัฏฐาน
ให้มีสติสัมปชัญญะเป็นปกติ พึงพิจารณาศึกษาให้เข้าใจนำไปประพฤติ
ปฏิบัติ

การประพฤติ ธรรมนั้น แม่ในระดับปัจเจกชนเพื่อประโยชน์ใน
การตั้งตนไว้ชอบ ปรารถนาผลที่เป็นคุณงามความดีจำเพาะตนก็ตาม
ยอมมีผลพลอยได้ถึงเพื่อนมนุษย์และสัตว์ทั้งปวงโดยปริยาย จะยกมา
กล่าวแต่เฉพาะส่วนที่เห็นว่ามีสำคัญ อันเป็นพื้นฐานให้บุคคลตั้ง

ตนไว้ชอบโดยสม่ำเสมอ เพื่อจักให้สังเคราะห์เกื้อกูลแก่ตนเองและผู้อื่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ที่หมายปลายทางมุ่งหน้าไปสู่ระบบชุมชนที่เป็นระเบียบ อันเป็นปัจจัยให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุกทั่วหน้าจริง ๆ ขออย่าความสำคัญว่า “การประพาศิธรรมให้สม่ำเสมอ นั้น เป็นบารมีที่จะแผ่ปลงไปในชนชั้นทานให้เป็นคนดียิ่งขึ้นโดยลำดับ”

ชีวิตของคนย่อมผูกพันกันด้วยวงศ์ตระกูลเป็นเครือญาติ ที่เป็นสายตรงนับจากตัวเองขึ้นไปสามชั้น มี พ่อ-แม่, ปู่-ย่า, ตา-ยาย, ปู่ทวด-ย่าทวด, ตาทวด-ยายทวด, จัดเป็นบุพการี ลงไปสามชั้น มี ลูก หลาน เหลน ที่จัดเป็นอนุชนผู้สืบสายโลหิตผู้สืบสันดาน ย่อมมีความยินดีรักใคร่สนิทสนมกันในเจ็ดชั่วคน อาจเห็นหน้าตาจำกันได้ชั่วชีวิต ต่อเมื่อเติบโตขึ้นย่อมขยายวงสัมพันธ์กว้างออกไปทวีขึ้นรอบตัวเป็น ๖ ทิศ พระบรมศาสดาตรัสสอนสังคาลกมาถ์เกี่ยวกับการการะทิศ ๖ ว่า หมายเอาการประพาศิธรรมอันเป็นเครื่องก่อให้เกิดความยินดีรักใคร่กัน ในระหว่างบุคคลที่มีภารกิจต่อกันซึ่งแวดล้อมอยู่โดยรอบตามภาวะและฐานะที่พึงประพฤติปฏิบัติต่อกันด้วยความปรารถนาดี

ในสังคาลกสูตรพระบรมศาสดาทรงสอนสังคาลกมาณพเริ่มต้น
ด้วยการประพาศศีลธรรม ให้ละเว้นกรรมอันเป็นบาปกรรม ๑๔
ประการ มี กรรมกิเลส ๔ อคติ ๔ อบายมุข ๖ ผู้ที่ละเว้นไม่
ประพาศกรรมอันเป็นบาปกรรม ย่อมเป็นผู้ชนะทั้งในโลกนี้และโลก
หน้า เบื้องหน้าแต่กายแตกตายไปแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
ศีลธรรมเป็นกฎของการดำเนินชีวิตในสังสารวัฏ เป็นทางให้ผู้ประพาศ
ศีลธรรมปลอดจากความทุกข์ประสพแต่ความสุขกายสบายใจ ศีลเป็น
ข้อบัญญัติที่พึงละเว้นเพื่อสำรวมระวังรักษากายวาจาให้สะอาดปราศจาก
โทษ ธรรมเป็นข้อแนะนำที่พึงประพาศและปฏิบัติเพื่อให้จิตใจปลอด
โปร่งผ่องแผ้ว สามารถสงเคราะห์ให้การรักษาศีลบรรลุถึงความบริสุทธิ์
ได้ง่าย

กรรมกิเลส ๔ เป็นอกุศลกรรม คือ การกระทำที่เป็นบาป
ทำให้เกิดความเศร้าหมองทางกายวาจาใจ มีการฆ่าสัตว์ ถือเอาสิ่งที่
เจ้าของเขาไม่ได้ให้ เป็นขู้กับคู่ครองของคนอื่น กล่าวคำเท็จ บดเท็จ
ไม่สรรเสริญเลย ใส่ตัวเท็จจานหรือคนก็ตามย่อมรักตัวกลัวตายเป็น
ธรรมดาด้วยกันทั้งสิ้น จึงควรละเว้นการฆ่ากันเสีย สิ่งที่คนเราหวง
เหน็ดจากชีวิตลงไปก็มีทรัพย์สมบัติ จึงควรละเว้นการลักขโมย

ยกยอกลัทธิโงทรวัยอื่นของผู้อื่น อันด้นสามสามมีกิริยาบุตริยาย่อม
จะเป็นที่รักถึงดวงตา จึงควรทวนการลวงละเมิดกันในทางที่ผิด
ประเพณี สิ่งทีใคร ๆ ก็ไม่ชอบฟัง คือ คำเท็จทีกล่าวออกมา จึง
ควรละเว้นเสีย ผู้ละเว้นไม่ประพฤติกกรรมกิเลส ๔ ประการ ย่อมมี
ชีวิตอยู่อย่างผาสุกทั้งในกาลปัจจุบันและอนาคต

อคติที่ ๔ เป็นอกุศลธรรมทีทำให้จิตใจผิดปกติ มีความ
ลำเอียงไม่เที่ยงธรรมทีเกิดขึ้นเพราะข้องใน ความรัก ความชัง ความ
เขลา ความขลาด รวมเป็น ๔ ประการ โดยประการเดียวหรือหลาย
ประการร่วมกันเป็นสาเหตุทีชวนให้เกิดการกระทำบาป อันเป็นกรรม
กิเลส ๔ ประการ ซึ่งกล่าวแล้วข้างต้นนั้น อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลาย
อย่าง ทีเป็นมูลกรณีให้ถึงความเสื่อมเกียรติคุณ จึงควรชำระจิตใจให้
สะอาดปราศจากโทษเพราะอคติ ๔ ประการนั้นเสีย ด้วยการกำหนด
รู้วาระน้ำจิตทีเกิดขึ้นอารมณ์ซึ่งเป็นอคติจะหยุดชะงัก แล้วพิจารณา
ขจัดกวาดล้างเสียด้วยธรรมทีเป็นคุณให้อกุศลธรรมสงบระงับไป อาศัย
ปัญญาทีรู้สึกผิดชอบชั่วดีประพฤติกกรรม อันเป็นเหตุให้อารมณ์กลับคืน
สู่สภาพปกติ

อบายมุข ๖ เป็น อุกุศลธรรม ที่เป็น ทางนำ ไปสู่ ความฉิบหาย
มี ๖ ประการ คือ ต้มน้ำเมา อันเป็นเหตุที่ต้งแห่งความประมาท
เนื่อง ๆ อย่าง ๑ เที่ยวเล่นในตรอกมีคยามวิกาลผิดเวลาเนื่อง ๆ

อย่าง ๑ เที่ยวดูการเล่นอย่าง ๑ เล่นการพนันอันเป็นที่ต้งแห่งความ
ประมาทเนื่อง ๆ อย่าง ๑ กบคนชั่วเป็นมิตรเนื่อง ๆ อย่าง ๑ เป็น
คนเกียจคร้านเนื่อง ๆ อย่าง ๑ เหล่านี้ เป็นเหตุนำไปสู่ความฉิบหาย
แห่งโภคสมบัติ บุคคลผู้ถูกอบายมุขครอบงำได้ชื่อว่า เป็นคนขี้เมา
เป็นคนชอบเที่ยวเตร่ เป็นคนเสเพลเอาแต่การสนุก เป็นนักเลงการ
พนัน ชอบคบคนอันธพาลพวก เป็นคนเกียจคร้าน เหล่านี้ มักถูก
เหยียดหยาม ถูกประณามว่า “เป็นเสนียดสังคม เป็นพยายาสังคม”
เป็นคนอัปมงคล

โทษของการต้มน้ำเมา มี ๖ สถาน คือ ทำให้เสียทรัพย์
อย่าง ๑ เป็นสาเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันอย่าง ๑ เป็นบ่อเกิด
แห่งโรคทั้งหลายอย่าง ๑ เป็นที่มาของค่านินทาว่าร้ายอย่าง ๑ ขาด
สติสัมปชัญญะถึงขนาดที่หมกตางายอย่าง ๑ ทอนกำลังปัญญาอย่าง ๑
การต้มสุราเมรัยเป็นบาปบุญญัตติห้ามไว้ในเบญจศีล ผู้ซึ่งเป็นชาวพุทธ
จะต้องละเว้นโดยเคร่งครัด แต่กลับปรากฏว่าพวกชินดูและพวกมุสลิม

ละเว้นกันเคร่งครัดกว่า เคยได้ยินข่าวว่าในการเลี้ยงรับรองชาวต่างประเทศที่รัฐบาลจัด ก็ไม่มีสุราเลี้ยงที่โต๊ะอาหารและที่ห้องรับรองที่เมืองไทยคนขี้เมาซึ่งปรากฏในสายตาของชาวต่างประเทศ ชวนให้เกิดความกิดกลางแคลงสงสัยว่า “คนไทยนับถือพุทธศาสนากันอย่างไร ?”

โทษของการเที่ยวกลางคืน มี ๖ สถาน คือ ได้ชื่อว่าไม่รักตัวอย่าง ๑ ไม่รักครอบครัวอย่าง ๑ ไม่รักทรัพย์สมบัติอย่าง ๑ เป็นคนที่ไม่หน้าไว้วางใจอย่าง ๑ อาจถูกกล่าวร้ายใส่ความอย่าง ๑ มีความทุกข์เป็นอันมากอย่าง ๑ ผู้ที่เป็นคนชอบเที่ยวเตร่ในยามค่ำคืน ดึกดื่น เขาย่อมจะไปกับเพื่อนที่ชอบพอกอดเดียวกัน และมักจะไปในที่ซึ่งเป็นแหล่งมีโทษมากกว่าคุณ ทั้งมักจะเป็นกาลที่ล่วงเลยเวลาอันสมควรจะไป สังคมปัจจุบันมีแหล่งที่เป็นสาเหตุให้เกิดความเสื่อมทรามทางศีลธรรมมากมายในเมืองไทย ความหย่อนยานในการควบคุมจากพนักงานเจ้าหน้าที่ เป็นส่วนหนึ่งพาให้เยาวชนเป็นคนใจแตกกลายเป็นคนเจ้าสำราญ กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม

โทษของการเที่ยวตุกการเล่น มี ๖ สถาน คือ รำที่ไหนไป ที่นั้นอย่าง ๑ ขับร้องที่ไหนไปที่นั้นอย่าง ๑ ดิดสีตีเป่าที่ไหนไปที่นั้น

อย่าง ๑ เสภาที่ไหนไปทีนั้นอย่าง ๑ เพลงปรบมือที่ไหนไปทีนั้น
 อย่าง ๑ เถิดเทิงที่ไหนไปทีนั้นอย่าง ๑ โดยสรุปการเล่นต่าง ๆ นั้น
 มักจะมีในงานรื่นเริงที่จัดกันขึ้นในอดีตสมัย ปัจจุบันสมัยมีการเล่น
 ต่าง ๆ จัดแสดงในสถานที่เป็นโรงแรมหรู สถานราตรีบันเทิง สถาน
 กีฬาในร่ม สถานอบอาบหนาว เหล่านี้เป็นต้น เก็บค่าผ่านประตู
 ค่าบริการ หรือค่าตอบแทนอื่น ๆ การเที่ยวไปหาความสำราญตามที่
 เหล่านี้ก็มีมักจะเป็นเวลากลางคืน ภายหลังที่ได้สรวลเสเฮฮากันในวง
 เหล่าตอนเย็นแล้วก็เลยต่อไป โทษของการเที่ยวดูการเล่นจึงอาจมี
 โทษโดยสาเหตุอื่นบวกเพิ่มเข้าอีกก็ได้

โทษของการเล่นการพนัน มี ๖ สถาน คนที่เล่นการพนัน
 อยู่เนื่อง ๆ เมื่อชนะย่อมก่อให้เกิดเวรอย่าง ๑ เมื่อแพ้ย่อมเศร้าโศก
 ถึงทรัพย์สินที่เสียไปอย่าง ๑ สูญสิ้นทรัพย์สินอย่าง ๑ ไม่เป็นที่เชื่อถือ
 ในสังคมอย่าง ๑ เป็นที่ดูหมิ่นของคนทั้งหลายอย่าง ๑ ไม่มีใคร
 ประสงค์จะร่วมชีวิตเป็นคู่ครองอย่าง ๑ ความฉิบหายเพราะเล่นการ
 พนัน ถือกันว่าเป็นยอดของความสูญเสีย คำสุภาษิตของไทยกล่าว
 ไว้ว่า ถูกโจรปล้น ๑๐ ครั้งไม่เท่าไฟไหม้ครั้ง ๑ ไฟไหม้ ๑๐ ครั้ง
 ยังไม่เท่าสูญเสียการพนันเพราะมัน ถึงขนาดสิ้นเนื้อ ประดาตัว ไม่มีอะไร

เหลือหลอ ไฟไหม้ยังมีที่กินอันเป็นทรัพย์สินสมบัติเหลืออยู่ ผู้การพนัน
มันสิงใครเข้าแล้วเป็นเอาตัวไม่รอด ฟังสำรวมระวังอย่าแตะต้องเสีย
เลยเป็นดีที่สุด

โทษของการคบคนชั่วเป็นมิตรเนื่อง ๆ คนชั่วที่ไม่ควรคบ
เป็นมิตร มี ๖ จำพวก เป็นนักเลงการพนันอย่าง ๑ เป็นนักเลง
เจ้าชู้อย่าง ๑ เป็นนักเลงเหล้าอย่าง ๑ เป็นคนหลอกลวงตัวของ
ปลอมอย่าง ๑ เป็นคนโกงซึ่งหน้าอย่าง ๑ เป็นนักเลงหัวไม้อย่าง ๑
คนจำพวกเหล่านี้หากคบหาเป็นมิตรสหายแล้วมีแต่จะนำไปสู่ความเสื่อม
เสียโดยอเนกปริยาย ทั้งศักดิ์ศรีและทรัพย์สินขาดความเชื่อถือยำเกรง
คนที่จัดอยู่ในจำพวกคนชั่วแล้วย่อมตกเป็นเสนียดจัญไร ในสังคมจัด
เป็นบุคคลที่ไม่พึงปรารถนา มงคลสูตรชั้นต้นว่า “ไม่คบคนพาล
เป็นมงคลอันประเสริฐอย่าง ๑” บุคคลที่ปรารถนาจะเป็นคนดีพึง
ละเว้นการประพฤติดนเป็นคบชั่วเสียโดยเด็ดขาด

โทษของการเป็นคนเกียจคร้าน คนเกียจคร้านไม่ชอบทำการ
งานมักจะอ้างเลสผัดเพี้ยนว่า หนาวนัอย่าง ๑ ร้อนนัอย่าง ๑
เย็นเสียแล้วอย่าง ๑ ยังเข้าอยู่อย่าง ๑ หิวนัอย่าง ๑ กระหายนั
อย่าง ๑ ผู้ที่อ้างเลสผัดเพี้ยนเหล่านี้ไม่ประกอบกิจกรรมอันเป็นภาระ

และหน้าที่ย่อมถึงความเสื่อมเสีย โภคสมบัติที่ยังไม่เกิดก็หาเกิดขึ้นไม่
 โภคสมบัติที่เกิดขึ้นแล้วก็ย่อมเสื่อมสิ้นไป ความเกียจคร้านเป็นสันดาน
 ชั่วร้าย เป็นอุปสรรคขัดขวางความสำเร็จประโยชน์มีประการต่าง ๆ
 ใครมีนิสัยเป็นคนเกียจคร้านจัดเป็นคนกาลกรณี จะต้องประสบความ
 อับริยัญไรตกทุกข์ได้ยาก คนขยันขันแข็งเท่านั้นที่จะช่วยให้มีโอกาส
 ประสบโชคดีมีศรีสุข

เรื่องเกี่ยวกับความนิบหนายกล่าวโดยสรุป เพื่อนในโรงเหล้า
 ก็มี เพื่อนกล่าวแต่ปากว่าเพื่อน ๆ ก็มี ผู้ใดที่สามารถสละเคราะห์ให้
 สำเร็จประโยชน์ได้ผู้นั้นได้ชื่อว่าเป็นเพื่อนแท้ การนอนสาย ๑ เป็นชู้
 กับเมียของชายอื่น ๑ การผูกเวร ๑ เป็นผู้ทำสิ่งที่หาประโยชน์มิได้ ๑
 มิตรชั่ว ๑ เป็นผู้ตระหนี่เหนียวแน่นยิ่งนัก ๑ เหตุ ๖ อย่างเหล่านี้
 ย่อมทำให้บุรุษเสื่อมจากสุขประโยชน์ที่จะพึงได้พึงถึง คนมีมิตรชั่ว
 มีเพื่อนชั่ว มีความประพฤติและโคจรชั่ว ย่อมเสื่อมเสียทั้งในกาล
 ปัจจุบันและอนาคต การพนันและหญิง ๑ พ้อนรำบับร้อง ๑ นอน
 หลับกลางวัน ๑ บำเรอตนในสมัยมิใช่กาล ๑ มิตรชั่ว ๑ ความ
 เป็นผู้ตระหนี่เหนียวแน่นยิ่งนัก ๑ เหตุ ๖ อย่างนี้ย่อมทำบุรุษให้เสื่อม
 จากสุขประโยชน์ที่จะพึงได้พึงถึง

ชนเหล่าใด เล่นการพนัน ตีมสุรา เป็นชู้กับเมียชายอื่น
คบคนชั่ว ไม่คบหาคนมีความเจริญ ชี้อะเสงยศศักดิ์ของชนเหล่านั้น
ย่อมเสื่อมถอย ผู้ใด ตีมสุรา ไม่มีทรัพย์ หมกความขวนขวายใน
การงาน เป็นคนขี้เมา ปราศจากทรัพย์ จักจมน้อยอยู่จุก่อนหินจมน้ำ
จักทำความวุ่นวายให้แก่ตนโดยเร็ว คนมักนอนหลับในกลางวัน เกลียด
ชังการลุกขึ้นในกลางคืน เป็นคนเมามายอยู่เป็นนิตย์ เป็นนักเลง
ไม่อาจอยู่ครอบครองเหย้าเรือนได้ ประโยชน์ทั้งหลายย่อมเป็นไป
ล่อง ชายหนุ่มที่สละทั้งการงานเสีย ด้วยอ้างเล่ห์ว่า หนาวนัก ร้อนนัก
วันนั้นเย็นเสียแล้ว ผู้ใดไม่สำคัญหนาวและร้อนยิ่งกว่าหญิง ทำกิจของ
บุรุษอยู่ ผู้นั้นย่อมไม่เสื่อมจากความสุข

พุทธศาสนาปริตรศน์นี้ยังไม่เสร็จสมบูรณ์ เนื่องจากผู้เขียน
ป่วย เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล จึงไม่สามารถเขียนให้สมบูรณ์ได้
แต่ผู้เขียนได้ตั้งปณิธานไว้ว่าจะเขียนให้เสร็จสมบูรณ์ในโอกาสต่อไป.